

Ս. Ագուլյան

Էսսե

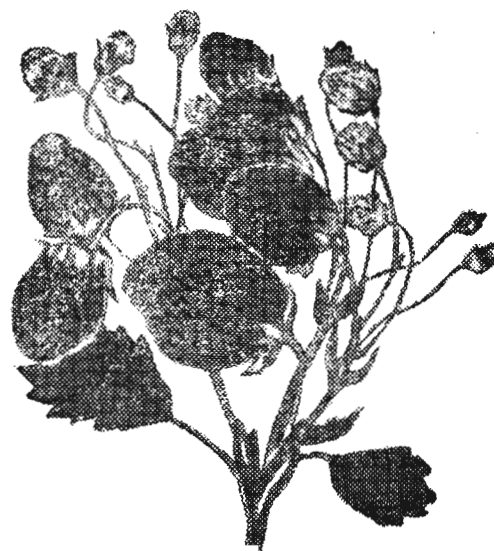

ՀԱՅԿԱՆԱՆ ՍՈՒԹ ԳՅՈՒՆԴԱՏՆԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԱՅԳԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳԻՆԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԵՎ ՊՏԱՐՈՒԹՅԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Ս. Լ. ԽՈՒՐՈՋՅԱՆ

Ե Լ, Ա Կ

ՀՍՍՐ ԳՅՈՒՆԴԱՏՆԵՍՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԼԽԱՎՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ

1958

ՆՆՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ելակը այլ հատապտուղներից տարբերվում է մի շարք դրական հատկանիշներով. բաղմանում է արագ, պտղաբնորոշյան շրջանն անցնում է երկրորդ տարին, պտուղները հասունանում են վաղ ամռանը, լավ ազդեցությունից կիրառման դեպքում մեկ հեկտարից տալիս է բարձր, մինչև 10 տոննա և ավելի բերք:

Բացի վաղ և առատ պտղաբերելու հատկանիշներից, ելակն արժեքավոր է և իր պտուղների առանձնահատուկ դրեկան համով:

Ելակի պտուղները պարունակում են մարդու սննդառության համար անհրաժեշտ նյութեր՝ շաքարներ, թթուներ, հանքային աղեր, վիտամիններ:

Ելակի պտուղները մեծ մասամբ օգտագործվում են թարմ վիճակում, սակայն նրանք հանդիսանում են արժեքավոր հումայթ նաև կոնսերվի և քաղցրավենիների արդյունաբերության համար:

Ելակի պտուղներից ստացվում է սքանչելի մուրաբա, չեմ, ցուկատ, կոնֆետի միջուկ, հյութ, պաղպաղակ:

Հայկական ՍՍՌ-ի համար ելակն ունի մեծ նշանակություն՝ վաղ ամառային շրջանում ազգայնակալությանը թարմ մրգով աղահամեղու իմաստով:

Հայկական ռեսպուբլիկայում ելակն աննշան տարածություն է զբաղեցնում, որի պատճառով էլ թե՛ ցածրադիր զոնայում և թե՛ մանավանդ լեռնային շրջաններում, ազգաբնակչությանը վաղ ամռանը զրկված է թարմ պտուղների գործածությունից: Մինիստրների Սովետի որոշմամբ, վերջին տարիներին ելակի տնկման պլանը Հայկական ՍՍՌ-ում զգալիորեն ավելացել է:

ԵԼԱԿԻ ՄՈՐՅՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԵՎ ԲԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՌՎՆՋՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ելակը պատկանում է վարդագգիների (Rosaceae) ընտանիքի *Fragaria* ցեղին:

Fragaria ցեղին պատկանում են 45 տեսակ, որոնք բաժանվում են 4 խմբի. 1. եվրոպական՝ 4 տեսակ, 2. ասիական՝ 15 տեսակ, 3. արևմտա-ամերիկյան՝ 18 տեսակ և 4. արևելա-ամերիկյան՝ 8 տեսակ:

Ելակի կուլտուրական սորտերը, որոնք թվով մոտ 2000 են Լադմոմ, առաջացել են ամերիկյան երկու վայրի տեսակների՝ չիլիականի (*Fragaria Chilensis*) և վիրգինիականի (*Fr. Virginiana*) տրամախաշումից:

Ելակը բազմամյա բույս է, կյանքի տևողությունը մինչև 10 տարի է, սակայն պտղաբերության օգտակար շրջանը 4—5 տարի է, որից հետո նրա բերքառավելությունը խիստ ընկնում է:

Նկ. 1. Ելակի բազմացման ձևը—1. մայր բույս, 2 և 3. թելիկից առաջացած գուստր բույսեր, 4. երիտասարդ ցողունը (թելիկը):

Ելակի միամյա բույսը զազմված է 5—10 սմ հասնող փրնչավոր արմատից, խիստ կարճացած (2 սմ) ցողունից, որի վրա դասավորված են լինում 5—8 տերև: Հետագա տարիներին թուփը մեծանում է, ցողունի վրա առաջանում են կարճ ճյուղավորություններ և տերևափնջեր—վարդակներ, ավելանում է նաև ծաղկակիրների քանակը: Մերացած բույսի ցողունը երկարանում է և դառնում կոճղանման:

Ելակի արմատները ըստ տարիների աստիճանաբար մահանում են և նրանց փոխարեն հաստացող ցողունի վերևի մասից առաջանում են նոր արմատներ: Ծաղկակիրներն առաջանում են ցողունի վրա, տերևների ծոցից: Ելակի պտուղը կեղծ է, առաջանում է աճող ծաղկակալից: Ելակը բազմանում է թելիկների միջոցով վեգետատիվ ճանապարհով և սերմերով: Թելիկները երիտասարդ ցողուններ են:

Ելակն ընդհանուր առմամբ ցրտադիմացկուն բույսերի շարքին է դասվում, սակայն գոյություն ունեցող սորտերը այդ հատկանիշով իրարից զգալի կերպով տարբերվում են:

Չորադիմացկունության տեսակետից դասվում է թույլ չորադիմացկունություն ունեցողների շարքին: Նրա արմատային սիստեմը թափանցում է ոչ շատ խորը, որի հետևանքով ենթակա է հողի վերևի շերտի խոնավության տատանումներին: Համեմատական բարձր չորադիմացկունություն ունեն Սարատովի փորձակայանում ստացված նոր սորտերը և Միջին տսիական երկրներում տարածված Մուսուս սորտը:

Ելակը մի վեգետացիայի ընթացքում անցնում է զարգացման հետևյալ ֆազերը.

1. Գարնանային աճեցողություն.— վեգետացիայի սկզբից մինչև ծաղկումը, այս շրջանում գերիշխում է աճման պրոցեսը: Աճում են տերևները, նախորդ տարվա վարդակների կենտրոններից առաջացած ծաղկակիրը, սկսում է ընթացիկ տարվա վարդակների աճեցողությունը:

2. Մաղկում և հատապտուղների կազմակերպում.— Մաղկման սկզբից մինչև պտուղների հասունացման սկիզբը.— այս շրջանում տեղի է ունենում ծաղկումը, հատա-

պտուղների կաղմակերպումը և շարունակվում է վարդակների աճեցողությունը:

3. Հատապտուղների հասունացում և աճեցողություն.— Այս ժամանակաշրջանում վերջանում են հատապտուղների աճեցողությունը և հասունացումը. վարդակների աճեցողությունը շարունակվում է:

4. Ամառային հետհասունացման շրջան.— Պտուղների հասունացումից հետո մինչև ծաղկաբողբոջների կաղմակերպումը: Այդ ժամանակաշրջանում դադարում է նախորդ տարվա վարդակների զարգացումը, ուժեղանում է ընթացիկ տարվա վարդակների, տերևների, թելիկների աճեցողությունը (հուլիս—օգոստոս):

5. Ծաղկաբողբոջների կաղմակերպում (սեպտեմբերից մինչև ձյան գալը).— Այս ժամանակաշրջանում ընթացիկ տարվա բողբոջներն ավարտում են իրենց աճեցողությունը և կաղմակերպում են ծաղկաբողբոջներ:

Ամբողջ կենսական պրոցեսում ելակն անցնում է երեք շրջան. 1. ուժեղ աճեցողության և պտղաբերության նախապատրաստում, 2. ուժեղ պտղաբերության շրջան և 3. պտղաբերության անկում:

Մորֆոլոգիական հատկանիշներ.— Ելակի թփի բարձրությունը հասնում է 15—30 սմ: Թփի ձևը կախում ունի տերևների դիրքից. թուփը փուլած է, եթե տերևակոթերը հորիզոնական դիրք ունեն (օր. Վիկտորիա). թուփը հավաքված (կոմսյակտ) է, եթե տերևակոթերը ուղղաձիգին են մոտենում (օր. Անանասային): Թփակալման աստիճանը տարբեր է լինում ըստ սորտերի. տերևների քանակը լինում է 20—120 հատ:

Ելակի երիտասարդ բույսի ցողունը շատ կարճ է և գտնվում է հողի մակերեսին շատ մոտ, որի վրա շրջանաձև դուրս են գալիս տերևները, նրանց ծոցից ծաղկակիրները և երիտասարդ ցողուններ-թելիկներ. հետագա տարիներին նրա վրա առաջանում են կարճ ճյուղեր: Այս ճյուղերի վրա կազմակերպվում են նոր վարդակներ:

Նկ. 2. Ելակի ծաղկած թփերի:

Ծաղկակրի երկարությունը ուժեղ տատանվում է ըստ սորտերի, նա լինում է տերևներից բարձր, նրանց հավասար և ցածր: Ծաղկակիրների քանակը սորտային հատկանիշ է և սորտերի սահմաններում տատանվում է 1—25-ի մեջ, սակայն սորտերի մեջ էլ նրանց քանակը խիստ կերպով կախված է ուղրոսեխնիկայից: Ծաղկակիրների թավոտությունը լինում է թույլ, ուժեղ, թավոտության բնույթը սորտի որոշման համար կարևոր հատկանիշ է:

Ելակի ծաղիկները տարբերվում են մեծությամբ, պսակաթերթերի քանակով, նրանց դասավորությամբ, գույնով, ձևով, եզրերի հավասարությամբ, բաժակի մեծությամբ, նրա գույնով, թավոտությամբ և սուղքների ու վարսանդների զարգացման աստիճանով:

Ըստ մեծության ծաղիկները լինում են մեծ, միջակ, փոքր: Պսակաթերթերի գույնը մեծ մասամբ պիտակ է, բայց պատահում են նաև դեղնավուն կամ դեղնա-կանաչավուն:

Պատկաթերթերը միջին հաշվով լինում են 5, յայց տա-
տանումը կարող է լինել 4—20-ի սահմաններում. ձևով լի-
նում են կլոր, էրիպսածե, հակառակ ձվածե, եզրերը՝ հարթ,
բլթակավոր, դասավորումը՝ իրար վրա եկած եզրերով, կամ
իրար մոտ նստած: Բաժակը լինում է պսակին հավասար,
նրանից մեծ կամ փոքր: Բաժակաթերթերը լինում են երկա-
րալուծ, լայնացած, թավջապատած կամ լերկ: Մադիկները
լինում են երկսեռ (հերմաֆրոդիտ), երբ նույն ծաղկի վրա
լինում են թե առէջքները և թե վարսանդները և միասեռ, երբ
բացառվում է արական կամ իգական օրգաններից որևէ մե-
կը: Առէջքները լինում են 20—25, փոշանոթները լինում են
լրիվ զարգացած, կամ թերզարգացած—չմշկված, պտուղի:
Վարսանդները լինում են սովորաբար 100, յայց պատահում
են երբեմն նաև 400 հատ:

Եղակի սորտերի ծաղիկները մեծ մասամբ նորմալ են
լինում, հետևապես ապահովվում է նրանց ինքնափոշոտումը:
Ինչ վերաբերում է միասեռ ծաղիկներ ունեցող սորտերին
անհրաժեշտ է հիմնական սորտերի կողքին տնկել փոշո-
տիչներ:

Տերեւները լինում են եւրլթականի, սակայն պատահում
են սորտեր, որոնք ունենում են 4—5 բլթակ: Տերեւները խիստ
տատանվում են ըստ իրենց մեծության, գույնի, եզրերի
կտրտվածքի, թավոտության, մեջտեղի բլթակի ձևի:

Ըստ մեծության տերեւները լինում են խոշոր, միջակ և
մանր: Ըստ գույնի՝ մուգ կանաչ, կանաչ, բաց կա-
նաչ, կապտավուն-կանաչ: Ըստ եզրերի կտրվածքի՝ խոշոր
ստամոնավոր, մանր ստամոնավոր: Տերևի թև՝ վերևի և թև՝
ներքևի մասը ծածկված է լինում թավշով, սակայն ներքին
մակերեսի թավոտությունը լինում է ավելի ուժեղ:

Մադիկառթիները լինում են տարբեր երկարությամբ և
պատած են թավամազիկներով:

Եղակի սորտերի որոշման համար հատուկ նշանակու-
թյուն ունի պտուղը: Սորտերի համար բնորոշ են պտղի ձևը,
մեծությունը, պտրտոց ունենալը, արտաքին գույնը, սերմերի

բանակը, նրանց դասավորումը, պտղի միջուկի գույնը, համր,
պտղի մակերեսի հարթությունը, մեծությունը, քաշը:

Բոլոր պտուղները կարելի է բաժանել երկու խմբի—
պարանոցավոր և ոտանց պարանոցի: Պտրտոցը լինում է
ուժեղ կամ թույլ արտահայտված, երկար կամ կարճ, յայն
կամ բարակ:

Պտղի մեծությունը և քաշը ուժեղ փոփոխության ենթա-
կա հատկանիշներ են: Մեծությունը բնորոշվում է երեք շա-
փումներով՝ երկարությամբ, հաստությամբ և լայնությամբ,
սրանց տարբեր դասավորումից կախում ունի պտղի այս կամ
այն ձևը: Ըստ ձևի լինում են դնդաձև, էլիպսաձև, բլթածալր,
երկարավուն, սեպաձև, կատարաձև, ըստ մակերեսի՝ հարթ
կամ կողավոր: Ամենախոշոր պտուղ ունեցող սորտերի պը-
տուղները մոտ 8 սնդամ մեծ են մանրապտղավորների պը-
տուղներից:

Պտուղներն ըստ գունավորման լինում են սպիտակ, բաց
փաղագույն, վարդագույն, կարմիր, մուգ կարմիր: Սերմերը
դասավորված են պտղի վրա խիտ, նոսր, կամ շատ նոսր
ձևով, պտղի մեջ խորը նստած կամ մակերեսորեն: Նրանք
լինում են դեղին, կարմիր, շագանակագույն-կարմիր: Պըտ-
յամսի գույնը լինում է սպիտակավուն, վարդագույն, կար-
միր, մուգ կարմիր:

Քերտավորությունը.— Պայմանավորվում է մի շարք մոր-
ֆոլոգիական, բիոլոգիական և ֆիզիոլոգիական հատկանիշ-
ների համառակ գործակցությամբ՝ ծաղկակիրների քանակով
(որոնք լինում են 1—25), ինքնափոշոտման ունակությամբ,
ցրտագիմացկունությամբ, չորագիմացկունությամբ: Անշուշտ,
այս հատկանիշները միջավայրից դուրս դիտվել չեն կարող
և այդ տեսակետից էլ սորտերի բերքատվությունը մեծ չա-
փով կախված է նաև կլիմայական ու հողային պայմաննե-
րից, ագրոտեխնիկայից:

Միևնույն սորտի տարբեր կլիմայական պայմաններում
կարող է տարբեր բերքատվություն ունենալ. օրինակ՝ հարա-
վում շատ տարածված և ուժեղ յերբ տվող Մուսո սորտը
Հյուսիսի համար անօգուտ է:

Ելակի սորտերը շատ են: Ամբողջ երկրագնդում նրանց թիվը 2000-ից անցնում է: Մեզ մոտ՝ Սովետական Միությանում, Հոկտեմբերյան ռեպուբլիկայից հետո, շնորհիվ պլանային սելեկցիոն աշխատանքի, միջուրինյան ուսմունքի հիման վրա տարբեր զոնաների համար ստեղծել են 60-ից ավելի նոր սորտեր, որոնք մեկ հեկտարից մինչև 20 տոննա բերք են տալիս:

Ելակի տեղի կլիմայական պայմաններին հարմարված նոր սորտեր են ստացել Մոսկվայի մարզի փորձակայանում (Պեսարով, Սիմոնով, Սմայլանինովա), Միջուրինսկում (Կաշիչինա), Սարատովում (Ջալյադնովա), Լենինգրադում (Կասինսկայա), Նովոսիբիրսկում (Անդրեչենկո) և ուրիշներ:

Մեզ մոտ՝ Հայաստանում, ելակի սելեկցիոն աշխատանքներ են տարվում Հայկական ՍՍՌ Գյուղատնտեսության մինիստրության Այգեգործական, գինեգործական և պտղաբուծական ինստիտուտի լեռնային պտղաբուծության բաժնում (Ս. Ագուլյան):

Այժմ, Սովետական Միությունում՝ ՌՍՖՍՌ-ում, Ուկրաինական ՍՍՌ-ում հին սորտերը շարքից հանել և փոխարինել են հայրենական սելեկցիայի նոր սորտերով: Սակայն այդ հին սորտերից մի քանիսն իրենց լավ հատկանիշների շնորհիվ դեռ մնում են մշակության մեջ:

Մենք կանգ կառնենք մեզ մոտ, Լենինականում փորձարկվող սորտերից մի քանի լավագույնների և հեռանկարային սորտերի վրա, որոնք առաջադրվում են Հայկական ՍՍՌ-ի համար:

Վաղահաս սորտեր— Ռոշչինսկայա, Միսկովա, Աբրիկոս:

Միջահաս սորտեր— Վիկտորիա, Լուի Գոթիե, Դավիդովսկայա, Նապոլեոն, Սաքսոնկա, Նոբել, Լակստոնի, Զիգեր:

Ուշահաս սորտեր— Մուտո, Լեոպոլդահալի ուշահասը, Զագորյեյի ուշահասը, Պրոլիֆիկ:

1. Ռոշչինսկայա.— Բուխը՝ բորձր, կիսափուլած և խիտ տերևակալած: Տերևները՝ միջին մեծությամբ, թեթև կընձռոտված մակերևույթ:

Նկ. 3. Ռոշչինսկայա սորտի պտուղները:

Տերևակոթը՝ երկար, բարակ, ծածկված նոսր, հա՞ թեքված մազիկներով: Միջին տերևը՝ էլիպսաձև կամ ուղեղաձև, երկար տերևաձևով: Տերևի եզրերը՝ խոշոր բլթակավոր:

տուր: Տերևակիցները՝ բաց կարմրավուն, նեղ և երկար: Մազկակիրը՝ տերևների մակերեսին հավասար, կանաչ, վերևի մասում թեթև վարդագույն: Մազկակիթթույունը՝ վռված, մազկակիթթը՝ երկար, բարակ, ծածկված գեպի վեր ուղղված մազմզուկներով:

Նկ. 3ա. Ռոշչինսկայա սորտի թուփը և պտուղները:

Մազկակները՝ երկսեռ, առաջին կարգի ծաղիկները՝ մեծ, առօրինակ, պսակաթերթերը՝ սպիտակ, բաժակը միջին

մեծությամբ: Պտուղը՝ կոնաձև, կամ հատած կոնաձև, լայն կոկորով: Առաջին պտղի քաշը՝ 14—15 գրամի, հաջորդ պտուղներինը՝ 6—7 գրամի հասնող: Պտղի դույնը՝ վառ կարմիր, փայլուն:

Սերմերը՝ կարմրավուն կամ կարմիր, թեթևակի խրված պտղամասի մեջ: Պտղամիսը՝ սպիտակ, գեպի եզրերը վարդագույն երանգով, հյութալի, թույլ բուրմունքով: Համը՝ բաղդաթթու: Շուրթերների զամարը՝ 7,34 տոկոս, թթուներինը՝ 0,95%:

Պտուղները շատ նուրբ են, որի պատճառով բերքահավաքը պետք է կատարել ամեն օր:

Բերքատու է, մեկ հեկտարից ստացվում է 8—10 տոննա: Պիտանի է թե՛ թարմ գործածության և թե՛ վերամշակման համար: Ռոշչինսկայա սորտը բավականին տարածված է Երևանի շրջակայքում:

2. Միսովկա. — Այս սորտը ստացվել է Մոսկվայի պլանտացիայի փորձական փորձակայանում, Չուգո Կիտենա և Ռոշչինսկայա սորտերի արամախառնմից:

Թուփը՝ 15—20 սմ բարձրությամբ, կոմպակտ, տերևների քանակը՝ 17—20-ի հասնող: Տերևը՝ միջին մեծությամբ, թույլ փայլով, մոխրականաչավուն, կողավոր, սուր առանձնավոր եզրերով: Մեջտեղի տերևը՝ ումբաձև: Տերևակիթթը՝ երկար, ծածկված ետ թեքված մազմզուկներով, հիմքում տերևակիթթը՝ վարդագույն: Տերևակիցները՝ մեծ, վարդագույն:

Մազկակիրը՝ տերևների մակերեսին հավասար, միջին հաստությամբ, ծածկված ետ թեքված մազմզուկներով, կանաչ, վերևի կողմից կարմրավուն: Մազկակիրների քանակը՝ երկամյա թփերի մոտ 14-ի հասնող: Մազկակիրների քանակը ծաղկակրի վրա՝ 5—17 հատ: Մազիկը՝ մեծ, երկսեռ, բաժակաթերթերը՝ մեծ: Վարսանդները՝ ցածրադիր:

Առաջին հավաքի պտուղները՝ մեծ, 10—27 գրամ կշռով, հատած կոնաձև, երբեմն էլ անկանոն կատարած: Հաջորդ հավաքների պտուղները՝ էլիպսաձև պարանոցով: Պտղի գույնը՝ մուգ կարմիր, փայլուն մակերեսով, սերմերը՝ բաղ

Նկ. 4. Միսովկա սորտի պտուղները (2/3 մեծությամբ):

կարմրավուն, խիտ և ոչ խորը նստած: Պտղամիսը՝ կարմիր, նուրբ: Համը՝ շատ դուրեկան, քաղցրի գերակշռումով: Ընդհանուր շաքարի քանակը՝ 7,8 տոկոս, թթուներինը՝ 1 տոկոս: Բերքատվությունը՝ բարձր, 8—10 տոննայի հասնող:

Լենինականում բերքատվության երկրորդ տարում տվել է 20 ցենտներ բերք: Խիստ պահանջկոտ է ագրոտեխնիկայի նկատմամբ: Վատ մշակության դեպքում բերքատվությունը ընկնում է. պահանջկոտ է նաև խոնավության նկատմամբ. չորային պայմաններում վատ է զգում, ցրտադիմացկուն է:

5. Արբիկոս.— Այս սորտը իրավացիորեն կրում է Արբիկոս—ծիրան անունը, սրովհետև ունի ծիրանին հասուկ տրամատ և համ: Արբիկոս սորտի ծագումն անհայտ է:

Նկ. 5. Արբիկոս սորտի թուփը և պտուղները:

Թուփը՝ բարձր, կիսափռված, խիտ տերևակալած: Տերևները՝ խոշոր, էլիպսաձև, շեղանկյուն ձևի, մուգ-կանաչավուն, անփայլ: Սկոտեղը՝ վերևի կողմից թավշապատած, խոշոր սուր առամհավոր ելրերով: Տերևակտթը՝ կանաչագույն, երկար, բարակ, պեպի վեր թեքված մազմզովներով:

մուգ կարմիր գույնի: Բաժակը՝ միջին մեծությամբ, պտուղն ընդգրկող: Պտղամիսը՝ ամուր, կարմիր, սերմերը՝ դեղին, թույլ խրված մսի մեջ: Համը բավարար, գերակշռող թթվությամբ, ընդհանուր շաքարի գումարը՝ 7,47 տոկոս, թթվությունը՝ 1,27 տոկոս:

Նկ. 6ա. Վիկտորիա սորտի թուփը և պտղաբերությունը:

Վիկտորիան ցրտադիմացկուն, բերքատու, հիվանդություններին թույլ ենթակա, փոխադրունակ սորտ է: Վերամշակությունը՝ հատկապես մուրաբա պատրաստելու հա-

մար: Կուլտուրայն սորտերից է, ըստ հասունացման պրոֆում է ուշահասունների և միջահասունների միջին տեղը:

Այս սորտը տարածված է Հայաստանի այն բոլոր շրջաններում, որտեղ կա ելակի մշակությունը՝ Կիրովականում, Երևանում, Լենինականում: Բերքատվությունը հասնում է 100 ցենտների:

2. Լուի Գոթիե.—Սովետական Միությունում քիչ է տարածված:

Նկ. 7. Լուի Գոթիե սորտի ժաղկաժթությունը:

մուգ կարմիր գույնի: Բաժակը՝ միջին մեծությամբ, պտուղն ընդգրկող: Պտղամիսը՝ ամուր, կարմիր, սերմերը՝ դեղին, թույլ խրված մսի մեջ: Համը բավարար, գերակշռող թթվությամբ, ընդհանուր շաքարի գումարը՝ 7,47 տոկոս, թթվությունը՝ 1,27 տոկոս:

Նկ. 6ա. Վիկտորիա սորտի թուփը և պտղաբերությունը:

Վիկտորիան ցրտադիմացկուն, բերքատու, հիվանդություններին թույլ ենթակա, փոխադրունակ սորտ է: Վերամշակությունը՝ հատկապես մուրաբա պատրաստելու հա-

մար: Կուլտուրան սորտերից է, ըստ հասունացման պրոֆում է ուշահասունների և միջահասունների միջին տեղը:

Այս սորտը տարածված է Հայաստանի այն բոլոր շրջաններում, որտեղ կա ելակի մշակությունը՝ Կիրովականում, Երևանում, Լենինականում: Բերքատվությունը հասնում է 100 ցենտների:

2. Լուի Գոթիե.—Սովետական Միությունում քիչ է տարածված:

Նկ. 7. Լուի Գոթիե սորտի ժաղկաժթությունը:

Թուփը՝ բարձր, կոմպակտ, խիտ տերևակալած: Տերևները՝ խոշոր, կնճռոտված, մուգ կանաչ, սլ. վալլուն, խոշոր, բաթ առամնամբ եղբերով, միջին տերևիկը՝ ձվաձև:

Տերևակոթը՝ երկար, բարակ, կանաչ գույնի, սլաքած էտ թևերով մուգվուկներով, թափառ: Տերևակիցները՝ միջին մեծությամբ, նեղ, բաց կանաչ գույնի: Փխրիկները՝ քիչ քանակությամբ, սրունցից առաջացած ստեղծիկներ՝ սմեղ, լավ որ մասնակալող և անդամ աչնունք ծաղկալի:

Նկ. 7ա. Լուի Դոթիի պաղպուկի թուփը:

Մաղկակիրները՝ ցածրադիր, հաստ, կանաչ գույնի և պատած սեղմված մաղմղուկներով: Պտուղները՝ մեծ, 25 գրամ բաշով, առաջին պատույնները՝ կառարածի, հաջորդ պատույնները՝ կոնաձև, գույնը՝ բաց վարդագույն: Սերմերը՝ կարմիր գույնի, դասավորված նստը, մակերեսորեն: Պողպակը՝ նուրբ, սպիտակ: Պտուղը՝ համեղ և վնասասի յուրահատուկ ուժեղ արոմատով: Լավագույն սնունդ է թորմ վիճակում գործածելու համար: Ցրտադիմացկուն է, իմուն:

Լուի Դոթիի սորսի զատկան հասկանիչներին մեկը այն է, որ նրա բոլոր կարգի պատույնները համարյա միաժամանակ են հասնում և, բացի գրանից, մյուս սորսիի հետ համեմատած ավելի երկար են պահպանվում թփի վրա, որպիսի համաժամանակ հեշտադնում է բերքահավաքի գործը:

3. Դալիդալակալա.— Թուփը՝ բարձր, սեղմված: Տերևը՝ մեծ, բաց կանաչ, բարակ: Տերևի հակառակ երեսը, ջղերի ուղղությամբ՝ պատած սեղմված մաղմղուկներով: Տեղերը՝ խորը կարված եղբերով, սուր առամներով: Մաղկակիրները՝ տերևի մակերեսից ցածր, նրանց թիվը թիվ վրա հասնում է 5-ի, մաղկիկների քանակը մեկ ծաղկաթիթուկյան մեջ՝ 16—18: Պտուղը՝ հասած կոնաձև, կողքերից սեղմված: Պատույնների քաշը՝ 15-ից 25 գրամ: Պաղի մակերեսը՝ անհարթ, փայլուն, կարմիր, սպառմիսը՝ նույնպես կարմիր, ամուր: Համը, գուրեկան, քաղցրությունը՝ թթվության համեմատությամբ գերիշխող:

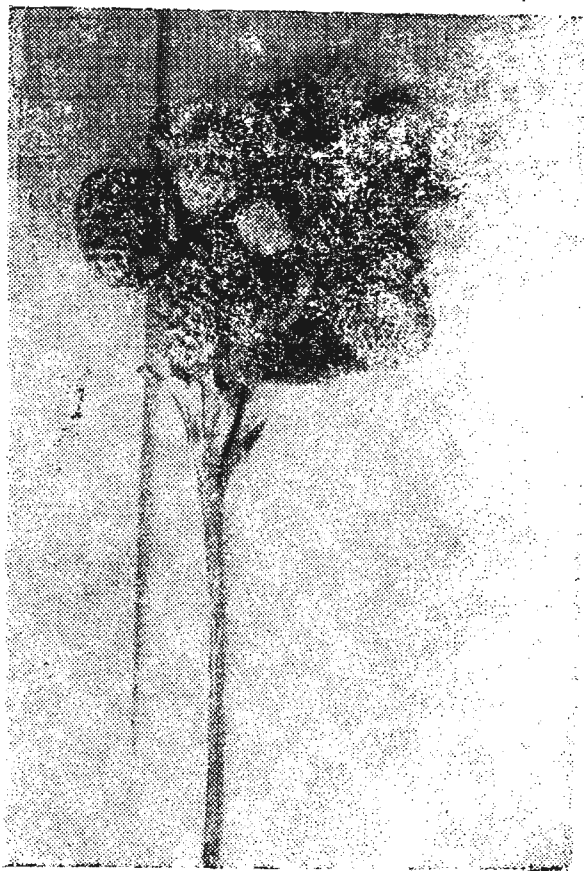
Այս սորսը ղնահատվում է սրալիս բերքատու, դիմացկուն ու համեղ:

4. Նալգուրուն.— Թուփը՝ միջին բարձրությամբ, թիակալված, տերևները՝ մեծ, բաց կանաչ գույնի, երկար, ետ թևերով խիտ դասավորված մաղմղուկներով: Միջին տերևիկը՝ ումբաձև, երկար տերևակոթով: Տերևակիցները՝ նեղ, կանաչ գույնի: Մաղկակիրների քանակը մեկ թիվում՝ 7—14 հաստ: Պտուղների քանակը՝ մեկ թիվ վրա մինչև 21: Պտուղը՝ միջին մեծությամբ, վառ կարմիր գույնի, 11—15 գրամ քաշով, բուրբ կոնաձև, ծածկված նստը մակերեսորեն նստած գեղնավուն սեր-

մերով: Համը՝ գուրեկան: Պտուղները՝ շատ լավ վերամշակության համար:

Պտուղների միատարրությունը և բերքատվությամբ սորաը դասվում է լավագույնների շարքին: Խիստ ցրտադիմացկուն է: Բացասական կողմը պտուղների մանրությունն է:

5. Սախտնկա. — Գերմանական սորո է, ստացել է օրիգինատոր Գեշկե, տարածված է ոչ միայն Գերմանիայում, այլև եվրոպական մյուս երկրներում:

Նկ. 8. Սախտնկա սորոի պտուղները:

Սովետական Միությունում տարածված է որպես սառնարատ սորո կենտրոնական և հյուսիսային մասերում:

Թուփը՝ ուժեղ, միջին բարձրությամբ, խիտ թիակալված, տերևները՝ միջին մեծությամբ, կանաչ գույնի, փայլուն, միջին տերևիկը՝ հակառակ ձվաձև, աստմները՝ միջին մեծությամբ:

Տերևակոթը՝ երկտը, կանաչ գույնի, պատած մազմուկներով: Տերևակոթները՝ միջին մեծությամբ, բաց կանաչավուն գույնի: Թելիկները՝ մեծ քանակությամբ, երկար, կանաչավուն կամ վարդագույն, թավրտ, սեղմված մազմուկներով:

Մազկակիները՝ տերևներից բարձր: Մազկափթթությունը՝ բազմածաղիկ, փռված: Մազիկները՝ երկտուն, միջին մեծությամբ, կամ մանր, լայն բաժակաձև թեթևակի ոլորված պսակաթևերով: Մազկակները՝ կարճ, կամ միջին մեծությամբ, բարակ, կանաչ գույնի թավրտաբույս սեղմված մազմուկներով:

Առաջին կարգի պտուղները՝ մեծ, ուժեղ կողավոր, կատարանման, 18 գրամ քաշով: Հաջորդ պտուղները՝ տափակ կլորավուն, միջին մեծությամբ, 7 գրամ քաշով: Պտուղները՝ մուգ կարմիր, փայլուն: Սերմերը՝ խոր նստած, կարմրավուն, կամ դեղին գույնի: Պտղամիսը՝ մուգ կարմիր, ամուր, հյութալի, համը՝ գուրեկան, թթու, ընդհանուր շաքարի քանակը՝ 5,4 տոկոս, թթուներ 1,22 տոկոս: Ամենաբերքատու սորոներից մեկն է, իմուն հիվանդությունների և վնասատուների հանդեպ: Բերքատվության տևողությունը երկար: Գործ էածվում հատկապես վերամշակության համար: Լենինականում աճում է լավ, տարվ բարձր սրակի պտուղներ, բերքատվությունը բարձր է: յարտադրանքուր թուփ ապխտ է 2—3 ժադկակիր, որոնց վրա լինում է 5—7 պտուղ: Սաքսոնկան տաքադրվում է նախալեռնային և լեռնային շրջանների համար, որպես լավագույն սորո:

7. Նորել էակոտաճի. — Սովետական Միությունում տարածված է միջին և հյուսիսային շրջաններում:

Թուփը՝ տարածված, թույլ տերևակալած, բավական բարձր, տերևները՝ մեծ, կամ միջին մեծությամբ, բաց կա-

նաչ գույնի, փայլուն մակերեսով, կտրավուն միջին տերևիկով, տերևակիցները՝ մեծ, վարդագույն:

Մաղկակիրները՝ 3 հատ, հավասար տերևների մակերեսի բարձրությամբ, կանաչ գույնի, պատած նոսր, սեղմված մազմզուկներով, ծաղկակոթերը՝ բարակ, պատած կոթունին սեղմված մազմզուկներով, Մաղկակները՝ մեծ, տափակ, ծաղկափթթությունում 4—5 հատ, պսակաթերթերը՝ կտրավուն, սպիտակ: Պտուղները՝ կոնաձև, մեծ: Առաջին կարգի պտուղների քաշը՝ 15 գրամի հասնող, 2-րդ կարգի պտուղները՝ կտրավուն, 11 գրամի հասնող կշռով: Պտուղների գունավորումը՝ դեղնակարմրավուն, սերմերը՝ կարմիր, մակերեսորեն դառավորված: Բաժակը՝ փոքր, ընդգրկում է պտուղը: Պտղամիսը՝ բաց վարդագույն, նուրբ, հյութալի, համը՝ դուրեկան, քաղցր: Ընդհանուր շաքարների գումարը պտղի մեջ՝ 5,46 տոկոս, թթվությունը՝ 1,6 տոկոս: Նոսրել կախատանը միջին բերքատվությամբ, ցրտադիմացկուն սորտ է:

8. Զիգեր.— Թուփը՝ բարձր, թույլ տերևակալած, տերևիկները՝ միջին մեծությամբ, կանաչ, փայլուն, միջին տերևիկը՝ կտրավուն, միջին մեծությամբ, սուր ատամնավոր: Տերևակոթը՝ երկար, բարակ, պատած նոսր՝ դեպի կոթունը սեղմված մազմզուկներով: Թփի վրա սակավ քանակությամբ թելիկներ, միջին հաստությամբ, կարմրավուն գույնի: Մաղկակիրները՝ տերևների մակերեսին հավասար, 5—12 հատ, երկար, հաստ, թավոտ: Մաղիկները՝ մեկ ծաղկափթթությունում 4—9 հատ: Մաղկափթթությունը՝ նոսր: Մաղկակոթերը՝ կանաչագույն, միջին երկարությամբ, թավապատած, նոսր, դեպի կոթունը սեղմված մազմզուկներով: Մաղիկները՝ երկսեռ, տափակ, պսակաթերթերը՝ սպիտակ-կտրավուն, միջին մեծությամբ, թվով 14 հատ: Պտուղները՝ մեծ, 18 գրամ քաշով, կտրավուն կամ կոնաձև, վառ կարմրագույն: Սերմերը՝ դեղին, մակերեսորեն նստած: Պտղամիսը՝ փուփր, բաց գույնի: Համը՝ հիանալի, արոմատն ուժեղ: Սորտը՝ միջին բերքատվությամբ, բավական ցրտադիմացկուն:

1. Մուռ.— Տարածված է հարավային շրջաններում: Ընդ մոտ՝ Միությունում, շատ է տարածված Ղրիմում և Ուկրաինայում, որտեղ տալիս է լավ բերք:

Բույսը՝ ուժեղ, թուփը՝ բարձր, միջակ տերևակալած, թույլ տարածված: Տերևները՝ մեծ, կանաչ, կաշվեման, միջին տերևիկը՝ կտրավուն: Տերևակոթը՝ կանաչ գույնի, հաստ, թավոտ, ետ թեքված մազմզուկներով: Տերևակիցները՝ մեծ, դեղնա-կանաչ գույնի: Մաղկակիրը՝ իր բարձրությամբ տերևների մակերեսին հավասար, կամ նրանցից քիչ ցածր, բավական հաստ, բաց դեղնա-կանաչ գույնի:

Մաղկափթթությունը՝ բաղմամբադիկ, տարածված, ծաղիկները՝ երկսեռ, բավական մեծ պսակաթերթերով, ոլորված ելքերով, ծաղկակոթունները՝ հաստ, կանաչ, ծածկված կոթունին սեղմված մազմզուկներով:

Պտուղները՝ լայն, կողավոր, մուգ կարմիր գույնի: Ամենամեծ պտղի քաշը՝ 18 գրամի հասնող, մանրերինը՝ 8 գրամի: Սերմերը՝ կարմիր, սովորաբար կողմից դեղնավուն, թույլ կերպով խրված պտղամսի մեջ: Պտղամիսը՝ փուփր, բաց կարմիր: Լեռնականում Մուռ սորտի բերքատվությունը ըստ նախնական դիտողությունների ցածր է, պետք է ստուգել Հոկտեմբերյանի շրջանի պայմաններում, երևանում, որտեղ ըստ հավանականության պետք է հաջողություն ունենա:

2. Լեռպոլդսնայի ուլանաս.— Այս սորտը ստացվել է Կենտ և Կայզերի սերմնաբույս սորտի տրամախաշումից:

Թուփը՝ կիսափուփած, խիտ տերևակալած, Տերևները՝ փայլուն, մուգ կանաչ գույնի, թեթև կողավոր մակերեսով: Միջին տերևիկը՝ կտրավուն ումբաձև: Տերևների եզրերը՝ կտրտված, լայն հիմքով, սրածայր արմատներով: Տերևակիցները՝ լայն, մեծ, կարմրավուն գույնի:

Մաղկակիրները՝ տերևների մակերեսին հավասար, նրանց թիվը թիփի մեջ հասնում է 2—7 հատի: Մաղիկները՝ մեծ, յուսուս, ծաղկափթթության մեջ 13-ի հասնող: Պսակաթերթերը՝ սպիտակ գույնի, ծաղկի մեջ մինչև 10 հատ: Մաղկափթթունները՝ ծածկված խիտ երկրով ետ թեքված մազմզուկներով:

Պատուղները՝ մեծ, 10—18 գրամ քաշով: Առաջին պտուղներին ձևը՝ լայնացած բուլբ կոնաձև, պտղի մակերեսը՝ հարթ, փայլուն, դույնը՝ վառ կարմիր, լրիվ հասունացման ժամանակ բալի գույնի: Սերմերը՝ ղեղնավուն-կարմիր, թեթև կերպով ընկղմված պտղամսի մեջ: Պտղամիսը՝ բաց կարմիր գույնի, թույլ կոնսիստենցիայով: Շաքարի ընդհանուր քանակը՝ 5,7 տոկոս, իսկ թթվինը՝ 1,4 տոկոս: Համը՝ դուրեկան: Թթվաշաքարայր, լավ է վերամշակման համար: Սորտը միատուն է, ուստի պահանջում է փոշոտիչ սորտեր:

Լեռպուղոսհալի ուշահասը Լենինականում ցրտադիմացկուն է, բերքատու, ուշ ծաղկող, որով և աղատվում է դարնանային ցրտահարությաններից:

Ճ. Ասպուրջյանի ուշահասը. — Այս սորտը ստացվել է Մսակ-մայի փորձադաշտում, Լեռպուղոսի ուշահասի և Հիր-բիգ № 16—96-ի տրամախաշումից:

Նկ. 9. Ասպուրջյանի ուշահաս սորտի պտուղները (Ս. մեծաթիվով):

Թուփը՝ փարթամ, բարձր, խիտ տերևակալած: Տերևները՝ խոշոր, փայլուն, մուգ կանաչ գույնի: Տերևակոթը՝ պատած է թեքված մաղմղուկներով: Միջին տերևիկը՝ կլորավուն էլիպսաձև, տերևակոթը՝ երկար:

Մաղկակիրները՝ տերևի մակերեսից ցածր, հաստ, ծածկված ետ թեքված մաղմղուկներով: Առաջին կարգի ծաղիկները՝ մեծ, պսակաթերթերը՝ սպիտակ, հարթ: Առաջին կարգի պտուղները՝ շատ մեծ, 35 գրամ քաշով, կոնաձև, մուգ կարմիր գույնի, փայլուն, Հաջորդ պտուղները՝ փոքր, սերմերը խրված պտղամսի մեջ: Պտղամիսը՝ սկիզբ, մուգ կարմիր գույնի, համը քաղցրաթթու: Սորտը Լենինականում բերքատու է և ցրտադիմացկուն:

4. Պրալիֆիկ. — Թուփը՝ բարձր, թեթևակի փռված, բաժան կան խիտ տերևակալած: Տերևը՝ մեծ, հաստ, կնճռոտված, փայլուն, մուգ կանաչ գույնի: Միջին տերևիկը՝ սրմունքաձև, եր-

Նկ. 10. Պրալիֆիկ սորտի պտուղները և տերևը (Ս. մեծաթիվով):

կար կոթունով, տերևի եզրերը՝ թույլ կարկառված, բուլթ առամ-
ներով: Տերևը՝ տակի կողմից ծածկված: Երևին սեղմված
մազմզուկներով: Տերևակիցները՝ լայն, կանաչ-վարդագույն:
Մազկակիրը՝ թփի մեջ 3-ի հասնող, փռված տերևների մակե-
րեսին հավասար: Ծաղիկը՝ մեծ, բաժակաձև, միատուն, պստ-
կաթերթները՝ միջակ մեծությամբ, կլորավուն: Բաժակը՝ միջակ
մեծությամբ, բաժակաթերթները՝ եռ- թեքված: Պաղամխը՝
բաց վարդագույն, սերմերը՝ մուգ կարմիր գույնի, մակերե-
սերին նստած: Համը՝ շատ դուրեկան:

Պրոլիֆիկի պտուղները պարունակում են 7,6 տոկոս
շաքար և 1,2 տոկոս թթուներ: Պրոլիֆիկը ցրտադիմացկուն է,
չորադիմացկուն: Դիմացկուն է նաև զրորող հիվանդության
նկատմամբ: Խիստ պահանջկոտ է սնման մակերեսի և սննդ-
դրույթների նկատմամբ: Բույսերի խոտացման գեպքում սոր-
ժի բերքառավելությունը ընկնում է:

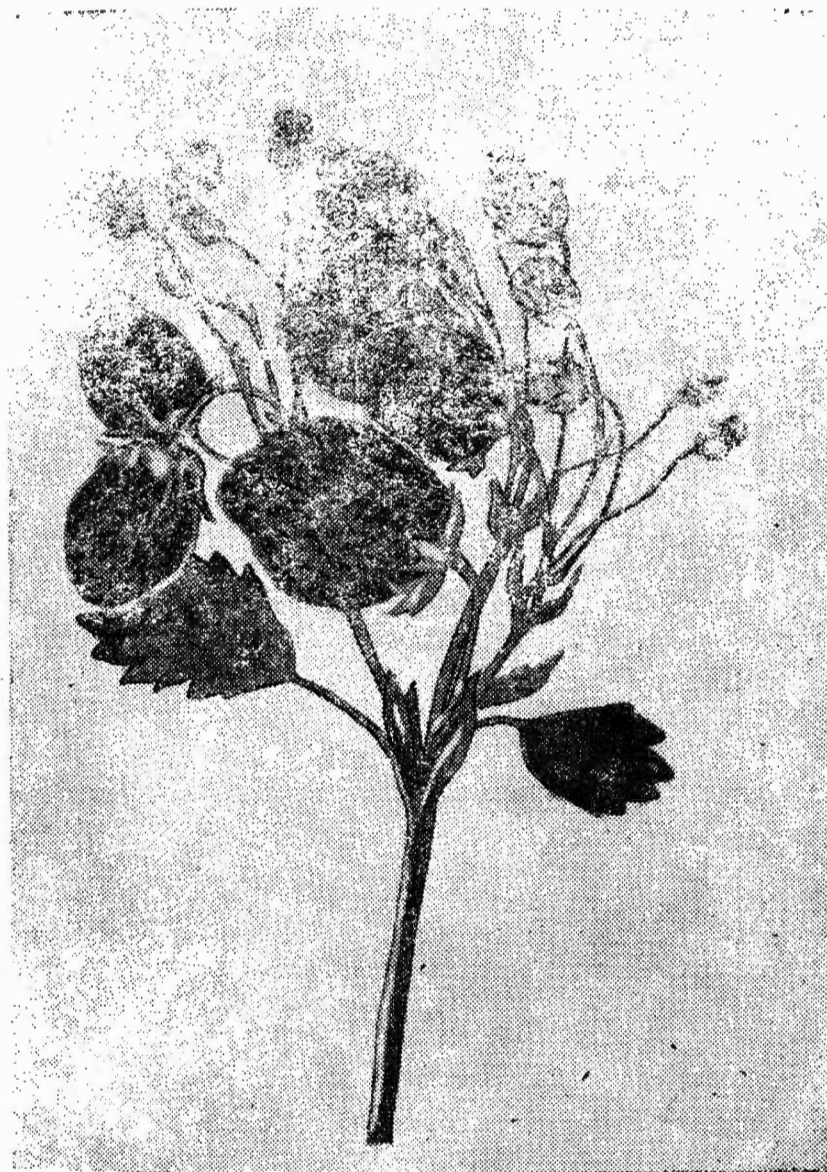
Առաջադրվում է Հայկական ՍՍՌ-ի բոլոր դոմենների հա-
մար,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՍՌ-ՈՒՄ ԵՎԱԿԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՅՐԱՄ ՍՈՐՏԵՐ

Փյուղատնտեսության մինիստրության Աշգեղինեգործական
և պտղաբուծական ինստիտուտի Լեռնային պտղաբուծության
ամբիոնի սեյկեցիոներ Ս. Ազուլյանի Լենինականում առաջադ-
րած ելակի նոր սորտերը, որոնք առաջադրվում են Լեռնային
չրջանների համար, չորադիմացկուն, ցրտադիմացկուն, բեր-
քատու: Են և համի տեսակետից էլ շատ բարձր որակի են:

Լենինականի 1-ին (հիբրիդ № 10).— Ստացվել է Լուի
Իոթիե և Միսովկա սորտերի արամախառնումից:

Թուփը՝ միջակ բարձրությամբ, կլորափռված: Տերևները՝
միջակ մեծությամբ, կտրտականաչավուն գույնի, հաստ, ա-
ռանց փայլի, խիստ ծալքավոր, տերևների եզրերը՝ լայն
լվախավոր, սրածայր: միջին տերևիկը՝ հակառակ ձևով,
տերևակաթը երկար, մուգ կարմիր գույնի, խիտ մազմզուկնե-
րով նստած: Մազկակիրը՝ տերևների մակերեսից քիչ ցածր,
պստղա, կլորական տուաչին տուրում թփի վրա մինչև 5 հասն:

Նկ. 11 Լենինականի № 1 սորտի պտուղները (3 մեծությամբ):

Հաջորդ տարիներին՝ մինչև 12 հատ: Մաղիկները՝ միջակ մեծությամբ, երկսեռ, բաժակաձև Պսակաթերթերը՝ սպիտակ, փոշանոթները՝ վարսանդից բարձր: Առաջին կարգի պտուղները՝ մեծ, կլորավուն-կոնաձև, կարճ վզիկով, թեթևակի կողավոր, 35 գր քաշով, միջակ պտուղները՝ 22 գր քաշով: Գույնը՝ վառ նարնջա-կարմրավուն, մակերեսը՝ փայլուն: Պտղամիսը՝ նուրբ, հալչող, բաց վարդագույն, գեպի եզրերը մուգ երանգով: Համը՝ դուրեկան, թթվաշաքաղցր, թույլ բուրմունքով: Շաքարի ընդհանուր քանակը 8,2 տոկոս, թթուներինը՝ 0,78 տոկոս: Համտեսին (դեգուստացիային) ստացել է 4 թվանշան, իսկ նրանից պատրաստած մուրաբան՝ 5: Սորտը ցրտադիմացկուն է, բերքատու, պտղաբերության 2-րդ տարում տալիս է մոտ 10 տոննա բերք: Վաղահաս սորտ է:

Շիրակի (հիբրիդ № 11).— Ստացվել է Լուի Գոթիե և Միսովկա սորտերի տարմախաշումից:

Նկ. 12. Շիրակի սորտի պտուղները և տերեր (1/2 մեծությամբ):

Թուփը՝ բարձր, խիտ տերևակալած: Տերևները՝ միջին մեծությամբ, վառ կանաչ գույնի, հաստ, թույլ փայլով: Միջին տերևիկը՝ հակառակ ձվաձև, Տերևի եզրերը՝ խոր կտրվածքներով: Տերևակոթը՝ երկար, կանաչ գույնի, խիտ մաղիկներով ծածկված:

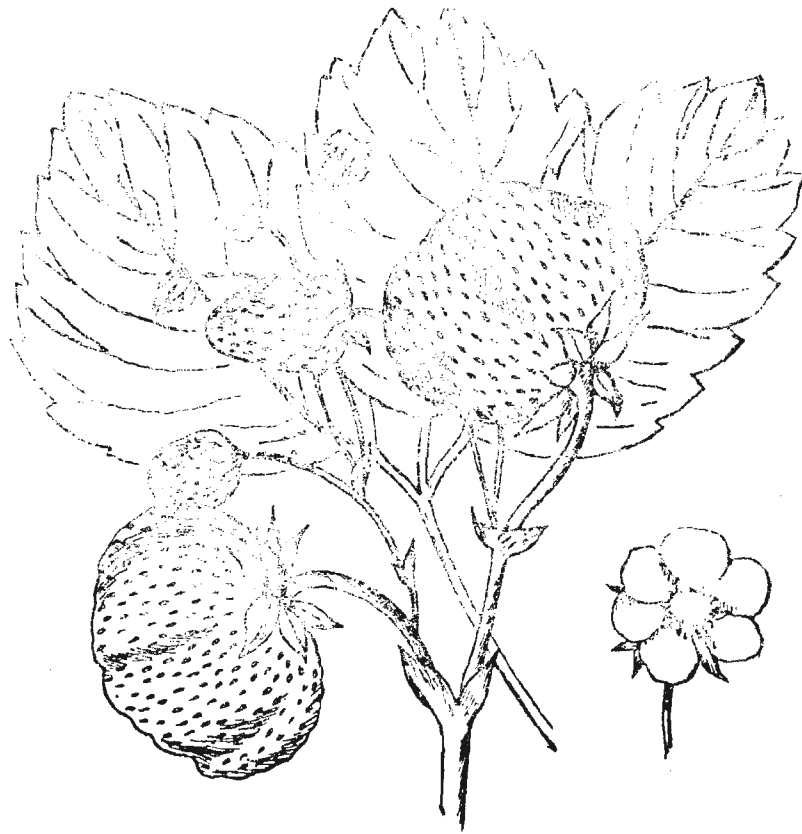
Մաղկակիրը՝ տերևների մակերեսից բարձր, նրանց քանակը մեկ թփի վրա՝ բերքատվության առաջին տարում 9 հատ, 2—3-րդ տարում՝ 18 հատ: Մաղիկները՝ փոքր, ափսեաձև, պսակաթերթերը՝ սպիտակ, կլորավուն ձևի, փոշանոթները՝ մեծ քանակությամբ, վերադիր:

Պտուղը՝ կլորավուն-կոնաձև (այս սորտը առանձնահատուկ է նրանով, որ բոլոր կարգի պտուղները միաձև են և համարյա միևնույն մեծությամբ), վառ կարմիր գույնի, փայլուն մակերեսով: Սերմերը՝ պտղի գույնի, ոչ խորը նստած: Պտղամիսը՝ պինդ, հալչող, բաց դեղնավուն, գեպի եզրերը վարդագույն երանգի: Համը՝ շատ դուրեկան, քաղցրի գերակշռմամբ, շաքարի քանակը կազմելով 14 տոկոս, թթվինը՝ 0,67 տոկոս: Համտեսին բարձր հատկանիշների համար ստացել է 4,5 թվանշան: Բերքատվությունը բարձր է, մեկ թփից 280 գր, պտուղները հասունանում են հունիսի վերջերին:

Լենինականի 2 (հիբրիդ № 20).— Ստացվել է Իոսիֆ Մազումեյտ և Աբրիկոս սորտերի տրամախաշումից:

Թուփը՝ բարձր, կիսափռված, ոչ խիտ: Տերևները՝ խոշոր, վառ կանաչ գույնի, բարակ, խիստ թավոտ, եզրերը՝ սուր բլթակավոր: միջին տերևիկը՝ ձվաձև: Տերևակոթը՝ երկար, դեղնականաչավուն գույնի: Մաղկակիրները՝ տերևների մակերեսից քիչ ցածր, թփի վրա 2—5 հատ:

Մաղիկները՝ միջին մեծությամբ, առփականում, երկսեռ, պսակաթերթերը՝ սպիտակ, կլորավուն, վարսանդները՝ փոքրաքանակ, վերադիր: Պտուղները՝ մեծ, առաջին պտուղների քաշը՝ մինչև 35 գր, միջին պտուղներինը՝ մինչև 22 գրամ, վառ կարմիր գույնի, փայլուն մակերեսով, քիչ կողավոր: Սերմերը՝ վառ կարմիր, խորը նստած: Պտղամիսը՝ սպիտակ, նուրբ, դուրեկան համով, քաղցրաթթվաշ: Ընդհանուր շաքարի քանակը՝ 4,6 տոկոս, թթվինը՝ 0,83 տոկոս: Համտեսին

Նկ. 13. Լենինականի № 2 տղայի ծաղիկը, տերեր և պտուղները
(1/3 մեծությամբ):

ստացել է 4 թվանշան, իսկ նրանից պատրաստում մուշաբան՝ 5 թվանշան:

Սորոտը ղրմացկուն է, բերքատվությունը պտղաբերության երկրորդ աստիճանում է 9.3 տոննայի:

Ռուբինե (հիբրիդ № 38).— Ստացվել է Մուսու և Միսով կա սորտերի տրամախառնումից:

Թուփը՝ բարձր, կիսափռված: Տերերները՝ խոշոր, Մուսու սորտի նման, հաստ, խիտ մազմզուկներով ծածկված: Մազիկները՝ տերերների մակերեսից ցածր: Պտղաբերության առա-

ջին տարին ծաղկակիթները՝ բանակը՝ 2—5 հատ: Ծաղիկը՝ փոքր, պսակաթևերը՝ փոքր, կլորավուն, ասեղքները՝ վերստին, փոքրաքանակի Պտուղները՝ մեծ, ստաշին պտուղների քաշը՝ մոտ 38 գրամ, միջինը՝ 29 գր, երկարավուն, հաստած կանաձե, հարթ, մակերեսը փայլուն, վառ կարմիր գույնի: Մերմերը՝ մակերեսային, վառ դանդաղված: Պտղամերը՝ պինդ, նուրբ, հալչող, սպիտակավուն, եղբերը՝ վառ կարմիր երանգով, դուրեկան համով, քաղցրաթթու: Բնոջանուր շաքարի քանակը՝ 5,6 տոկոս, թթվինը՝ 0,78 տոկոս: Համեմատն ստացել է 4,5 թվանշան: Ստացվում է լավ մուշաբան:

Յրապահմացկուն է, բերքատու: Մեկ հեկտարից պտղաբերության երկրորդ աստիճանում ստացվում է մոտ 9,9 տոննա բերք: Միջահաս սորտ է:

Նաիրի (հիբրիդ № 39).— Ստացվել է Լեոպոլդհասլի ուշահաս և Աբրիկոս սորտերի տրամախառնումից: Ուշահաս սորտ է:

Թուփը՝ շատ բարձր, 40 սմ-ի հասնող, կոմպակտ: Տերերները՝ մեծ, կապտա-կանաչավուն գույնի, ուժեղ կնճռոտված մակերեսով, տակի կողմից խիտ թավոտ, միջին տերեխը՝ ռամբաձև, տերերների եղբերը՝ յույն, սուր առամհամպուր Մազկակիրները՝ տերերների մակերեսից ցածր, պտղաբերության առաջին տարում 3 հատ, հաջորդ տարիներին՝ շատ:

Առաջին կարգի պտուղները՝ մեծ, 15—20 գր քաշով, հասած կանաձե, հարթ մակերեսով, փայլուն, վառ կարմիր գույնի: Մերմերը՝ դեղին գույնի, մակերեսորեն նստած: Պտղամերը՝ նուրբ, կարմրավուն, դուրեկան համով, թթվաշաքարային: Բնոջանուր շաքարի տոկոսը՝ մոտ 8,5, թթվինը՝ 1,0 տոկոս:

Դեղուստացիային ստացել է 5 թվանշան, սորոտը բերքատու է, ցրտադիմացկուն:

Նկ. 14. Նախի տորտի պտուղները (1/2 մեծությամբ):

Լենինականի 3 (ճիրքիդ № 41).— Ստացվել է Լուիզա և Լուի Գոթիեի տրամախաշումից:

Թուփը՝ բարձր, փարթամ, սեղմ, ուժեղ թփակալած: Տերևները՝ մուգ կանաչ գույնի, խոշոր, հաստ, միջին տերևիկը՝ ումբաձև: Տերևների եզրերը՝ խոշոր բլթակավոր: Մաղկակիրը՝ տերևների մակերեսից ցածր, 2—5 հատ:

Մաղիկը՝ փոքր, երկսեռ, գավաթաձև, պսակաթերթերը՝ ձվաձև, մեջտեղից ուժեղ ծոված, սպիտակ գույնի: Առէջքները՝ ցածրադիր:

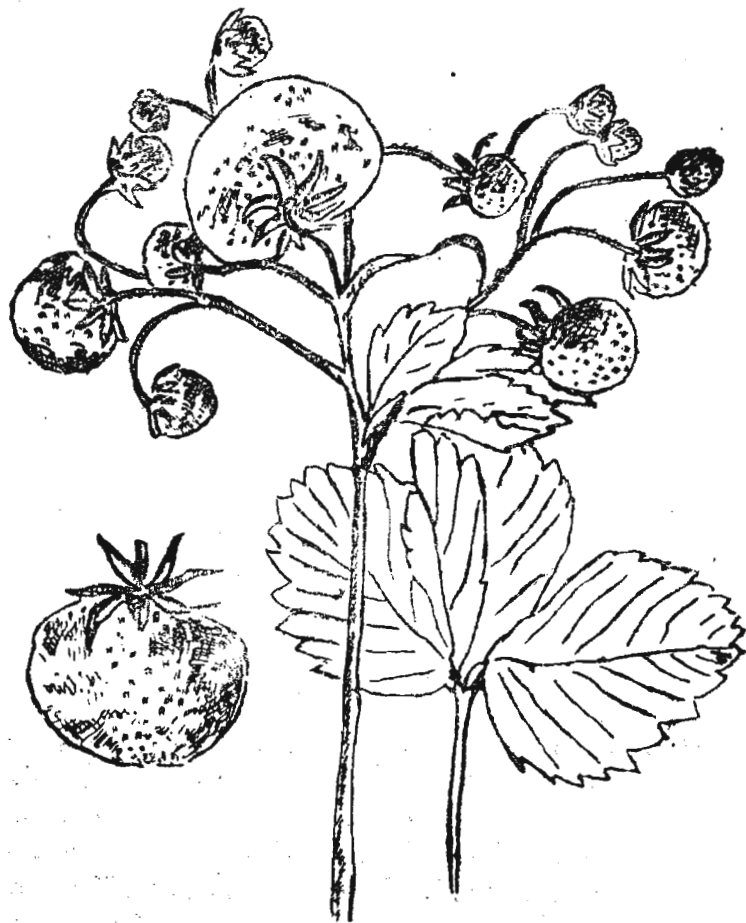

Նկ. 15. Լենինականի № 3 սորտի պտուղները և տերևները (1/2 մեծությամբ):

Պտուղները՝ խոշոր, 20 գրամ քաշով, կլորավուն, կոնաձև, վառ կարմիր գույնի, հարթ, փայլուն մակերեսով. սերմերը կարմրա-դեղնավուն, մակերեսորեն նստած: Պտղամիսը՝ մուգ վարդագույն, պտղի եզրերին՝ սպիտակավուն, փափուկ, նուրբ, հալչող, դուրեկան համով, քաղցրաթթու, լավ բուրմունքով: Ընդհանուր շաքարների քանակը՝ 7,5 տոկոս, թթուներինը՝ 0,62 տոկոս:

Դեգուտացիային ստացել է 5 թվանշան: Յրտադիմացկուն է, բերքատու:

Հիբրիդ № 34 — նվեր Կիրովականին. — Ստացել է Ար-
բիկոս և Լուի Գոթիե սորտերի տրամախաշումից: Թուփը՝ կի-
ստովում, միջին բարձրությամբ, տերևները՝ միջին մեծու-
թյամբ, բարակ, բաց կանաչ գույնի, կնձռավում, անփայլ,
սուր առամնավոր եզրերով: Միջին տերևը՝ կլորավուն-ռոմ-
բաձև: Տերևակոթը՝ երկար, բաց կանաչ գույնի, խիտ մուշ-
մկուկներով պատած:

Նկ. 16. Հիբրիդ № 34 — նվեր Կիրովականին (մեծությամբ)

Մաղկակիրը՝ տերևների մակերեսին հավասար, կամ քիչ
ցածր, 12 սմ բարձրությամբ ճյուղավորվող. ծաղիկների քա-
նակը մեկ ծաղկակրի վրա մինչև 15-ի հասնող, մեկ թփի վրա
ծաղկակիրների քանակը՝ 4—5:

Առաջին պտուղները՝ մեծ, 20 գր քաշով, շաղկամածե-
կամ լալն ձվաձև, հատած ծայրով: Գույնը՝ կարմիր, մակե-
րեսը՝ թեթևակի տնհարթ, անփայլ: Սերմերը՝ դեղին, խիտ,
պտղի վրա ոչ խորը նստած, պտղամիսը՝ նուրբ: Բաժակա-
թերթերը՝ 14 հատ. միջակ մեծությամբ, սեպաձև:

Համը՝ քաղցրաթթու, շաքարի ընդհանուր քանակը՝ մինչև
7,7 տոկոս, թթուներինը՝ 0,36 տոկոս:

Համտեսին ստացել է 4—4,5 գնահատական:

Ցրտադիմացկուն է, սպիտակ բծավորությամբ, համար-
յա չի վարակվում: Միջահաս է, բարձր բերքատու Կիրովա-
կանի Շահումյանի անվան սովխոզում մեկ հեկտարից տա-
լիս է 7 տոննա բերք: Հեռանկարային է ռեսպուբլիկայի բո-
լոր գոտաների համար:

ԵԼԱԿԻ ՍՈՐՏԵՐԻ ՌԱՅՈՆԱՅՈՒՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՈՒՈՒՄ

Սորտերի բիոլոգիական առանձնահատկությունների,
հասկապես ցրտադիմացկունության, չորադիմացկունության
և հիվանդությունների հանդեպ ունեցած դիմացկունության
հատկանիշների հիման վրա սորտերը ռայոնացվում են
հետևյալ կերպ.

Լեռնային և նախալեռնային շրջանների համար՝ Ռոշչինս-
կայա, Աբրիկոս, Միսովկա, Վիկտորիա, Դավիդովսկայա,
Նապոլեոն, Լուի Գոթիե, Սպեսոնկա, Լեոպոլդսհալի ուշահա-
սը, Պրոլիֆիկ:

Գյուղատնտեսության մինիստրության Այգեգործական
և պտղաբուծական ինստիտուտի Լեռնային բաժանմունքի
(Ս. Ագուլյան) նոր սորտերը արտադրական տեսակափորձի
կարգով:

Ցածրադիր զոնայի շրջանների համար՝ Ռոշչինսկայա, Աբրիկոս, Դավիդովսկայա, Վիկտորիա, Նապոլեոն, Սաքսոնկա, Մուտո; Լեոպոլդսհալի ուշահասը, Պրոլիֆիկ, Լենինականի № 2:

Իսկ մյուս սորտերը արտադրական տեսակափորձի կարգով:

ԵՂԱԿԻ ՍԵԼԵԿՑԻԱՆ

«Մարդը կարող է և պետք է ստեղծի բնութային և ավելի լավ բույսերի նոր տեսակներ»:

Ի. Վ. ՄԻՋՈՒՐԻՆ

Մարդը նստակյաց կյանքի անցնելու օրվանից զբաղվել է բույսերի ընտրությամբ և նրանց բարելավմամբ: Դարերի ընթացքում սելեկցիայի հզոր մեթոդների միջոցով ստեղծվել են բույսերի բազմապիսի տեսակներ ու փոփոխականներ, որոնք մեր ժողովրդական տնտեսության համար մեծ նշանակություն ունեն: Նրանցից մի մասն օգտագործվում է անմիջական սննդի համար, իսկ մյուսները տարբեր արտադրական նյութերի համար, որպես հումույթ: Չնայած մարդկության ստեղծած տարբեր տեսակների բազմաթիվ լավագույն սորտերի, սելեկցիոն աշխատանքը շարունակվում է:

Ի. Վ. Միշուրինը փորձագետներին, կոլտնտեսականներին ուղղած հոդվածներում և նամակներում բազմիցս հիշատակել է այն մասին, որ գյուղատնտեսական կուլտուրաների բերքատվության բարձրացման երաշխիքներից մեկը, դա յուրաքանչյուր վայրում տեղի հողակլիմայական պայմանների հարմար նոր սորտերի ստացման գործն է:

Եղակի նոր սորտերի ստացման աշխատանքները անհրաժեշտ են տնտեսական, բիոլոգիական մի շարք կարևոր հատկանիշների առաջացման, միևնույն մակերեսի վրա դասավորված միատեսակ մեծության պտուղներ ստանալու, ինչպես նաև բերքահավաքի աշխատանքները մեխանիզացիայի ենթարկելու համար:

Եղակի նոր սորտերի ստացման գործը Հայկական ՍՍՄ-ի համար հանդիսանում է կարևորագույն աշխատանքներից մեկը:

Եղակի նոր սորտերի առաջացման աշխատանքները սկսված են Գյուղատնտեսության մինիստրության Այգիվին-գործական և պաղարուծական ինստիտուտի Լեոնային բաժնում: Այստեղ 1946 թ. սկսած տարվում են սելեկցիոն աշխատանքներ՝ չորադիմացկուն, ցրտադիմացկուն, ուշ ծաղկող, հիվանդությունների նկատմամբ դիմացկուն, բարձրությամբ սորտեր ստանալու համար:

Մնողական զույգերի ընտրության ժամանակ հատուկ ուշադրություն է դարձվել կոմպակտ և բարձր թփեր ստանալու վրա: Հայաստանի ցածրադիր գոտիների համար կարևոր է ստանալ տարբեր ժամկետներին հասունացող թարմ գործածության և վերամշակության համար պիտանի, բարձրությամբ չորադիմացկուն սորտեր:

Այստեղ մենք կնշենք եղակի մի քանի սորտեր, որոնք կարող են ծառայել որպես սելեկցիոն ելանյութ:

Վաղանաս սորտեր.— Պրեմյեր, Օսեննայա, Ռադոստ, Աֆրիկա, Պլոդորոդնայա, Ռոշչինսկայա, Ռյուբինյալ, Խավեռյանդ, Միսովկո, Իեսերտնայա, Օբիլնայա, Լենինականի վաղահաս հիբրիդները:

Ուշահաս սորտեր.— Լեոպոլդսհալի ուշահասը, Մուտո, Պրոլիֆիկ, Լյուցիդո Գերֆեկտո, Լոմբարդյան խաշորը, Լուի Վիմորեն, Չուլեսնայա, Ջագորյեյի ուշահասը, Լենինականի ուշահաս հիբրիդներից:

Ցրտադիմացկուն սորտեր.— Վիկտորիա, Ռոշչինսկայա, Աբրիկոս, Չուրո Կիտենա, Սաքսոնկա, Պիոներկա, Կոմսոմոդիկա, Կրասավիցա Ջագորյեյի, Օբիլնայա և Լենինականի հիբրիդները:

Խոշորապտուտ սորտեր.— Մուտո, Վլաստեյին, Մեգ Ալպին, Բերդֆորդի Չեմպիոնը, Լեոպոլդսհալի ուշահասը, Աբրիկոս, Ջագորյեյի ուշահասը, Լենինականի № 1, Լենինականի № 3, Ռուբին:

Չորադիմացկուն սուրտեր.— Մուսոս, Իսաֆի Մագմեհա, Պրոլիֆիկ Լյուցիդա Պերֆեկտա, Լենինականի հիբրիդները:

Վերամշակման համար լավ հատկանիշներ ունեցող սուրտեր.— Վիկտորիա, Սաքսոնկա, Չուլո Կետենա, Նապոլեոն, Միսոկվա, Կոմսոմոլկա, Նեգրիտյանի, Լենինականի հիբրիդները:

Առանձնապես լավ համ ունեցող սուրտեր.— Զիլեր, Ալբրիկոս, Միսոկվա, Օբլինայա, Դեսերոնայա, Կոմսոմոլկա, Լուի Գոթիե, Զագորսկի գեղեցկուհին, Լենինականի № 1, Լենինականի № 2, Ռուբինե, Շիրակի, Նաիրի, Հոկտեմբերիկ:

Ուղղանից կամպակա րփեր ունեցող սուրտեր.— Պրեկ-րասնայա, Լուի Գոթիե, Միսոկվա, Դավիդովսկայա, Շիրակի, Հոկտեմբերիկ, Հիբրիդ № 11, Նաիրի, Լենինականի վարդաբույն:

ԵՂԱԿԻ ՏՐԱՄԱԽԱՉՄԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՆ, ՍԵՐՄԵՐԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ ԵՎ ՅԱՆՔԸ

Ելակի սելեկցիան աշխատանքները սկսվում են նոր սորտի հատկանիշների նախատեսմամբ, որից և կախում ունի ծնողական զույգերի ընտրությունը: Տրամախաչման կոմբինացիան կազմելուց հետո, պետք է ընտրել առողջ, ուժեղ մայր բույս: Ընտրած բույսերի վրա ծաղկափթթության երկրորդ կարգի ծաղիկներից կոխեն վիճակում պետք է առանձնացնել 2—3 հատ, իսկ մյուսները հեռացնել: Առանձնապես կոկոնները ենթարկել կաստրացիայի: Կաստրացիան կատարել հետևյալ կերպ. գեռ չբացված ծաղիկ պտակաթերթերը զգուշությամբ ետ ծալել և պինցետով հեռացնել բոլոր տառեքները, որից հետո բոլոր ծաղիկները խոշորացուցի միջոցով ստուգել և եթե մնացել են փոշանոթներ, հեռացնել և ապա մեկուսացնել պերգամենտի թղթի կամ մաուլայի տապակների մեջ: Որպեսզի ծաղկակիրը չկոտրվի, հողի մեջ ամրացնել փայտյա ձողիկ և վրան կապել: Փոշոտման համար պահանջվող սորտից փոշին կարելի է նախապատրաստել տրամախաչումից երկու օր առաջ: Փոշանոթները վերց-

նել բացվելուն մոտ կոկոններից. լցնել ցածր ապակյա տնոթների կամ թղթյա արկղների մեջ և դնել չոր, արևի ազդահայաց ճառագայթներից պաշտպանված կիսասովոր տեղ ու ծածկել մաուլայով:

Կաստրացիայից մեկ-երկու օր հետո կատարում են փոշոտում: Մեկուսացված, կաստրացիայի ենթարկած ծաղիկների վարսանդները սեռինի կամ վրձինի օգնությամբ փոշոտել հայրական կոմպոնենտի փոշով, որից հետո ծաղիկները նորից մեկուսացնել և թույնել այդ վիճակում, մինչև պտուղների հասունացումը: Երբ պտուղները հասունանան, հավաքել ըստ առանձին կոմբինացիաների, պտուղների վրայից սուր դանակի օգնությամբ, բարակ շերտով սերմերը հանել և փռել աղակալ վրա չորացնելու համար:

Չորացնելուց հետո սերմերը տրորելով հեռացնել պղտկամախի մնացորդները և լցնել թղթի տապրակների մեջ: Լավ է սերմերն ավելորդ մասերից անջատելուց հետո անմիջապես ցանել: Ցանքը կատարվում է փոքրիկ թաղարների մեջ: Ցանքը կատարելուց հետո պետք է անպատճառ ցանքի սխեման պծել, որպեսզի հիբրիդները չխառնվեն: Ելակուց հետո մինչև պտղաբերությունը և հետո էլ հիբրիդ բույսերի նկատմամբ պետք է տանել դիտողություն, ունենալով նրանց համար դիտողության անտը: Դիտողություններ պետք է տանել սերմերի ծլման, կենսունակության, աճեցողության և բերքատվության և մյուս բոլոր դիտական հատկանիշների վերաբերյալ:

ԵՂԱԿԻ մշակությունը

Ելակը բարձր բերք է տալիս ագրոձեռնարկումների հիշատակուման գեպտում: Ելակի մշակության համար լավագույնը հանդիսանում են սեահողերը, կավաավալային և ավազակավային հողերը:

Ավազային ու ծանր կավային հողերն առանց նախնական մշակության ելակի աճեցման համար անպետք են:

Տեղի բնաբույսերը.— Ելակի մշակության համար ամենապարզ հարթ մակերես ունեցող հողամասն է, որը քրովի

պայմաններում ունի մեծ առավելություններ, քանի որ այդ-
տեղ թե՛ սննդանյութերը և թե՛ խոնավությունը կուտակվում
են համաշափոք են:

Նթն հնարավոր չէ ելակի համար սրամազրեկ հարթ
առարածություն, ապա կարելի է օգտագործել փոքր՝ մինչև
6 աստիճան թեքություն ունեցող հողամասեր: Հարավային
շրջաններում, սրտեղ ջերմությունը բավարար է, իսկ խոնա-
վությունը պակաս, կարելի է օգտագործել հյուսիսային լան-
ջերը: Հյուսիսային շրջաններում, սրտեղ մթնոլորտային տե-
ղումները բավարար են և ջերմությունը պակաս, պետք է ընտ-
րել հարավային և հարավարևմտյան լանջերը: Լանջերի վրա
տնկելիս պետք է վերջին տարածությունը, որը
սննդանյութերով հարուստ է լինում և աղտոտ գարնանային
ջրերի կուտակման վտանգից: Տնկարկի համար պետք է
ընտրել այնպիսի հողամաս, որը պաշտպանված լինի ուժեղ
քամիներից: Նթն ինական պաշտպանությունը բացակայում
է, ապա պետք է տնկարկը հիմնադրելուց սուսջ համապա-
տասխան ծառերից կազմակերպել հողմարգել շերտ:

Հողմարգել շերտի կազմակերպումը

Հողմարգել շերտը կազմակերպում են տիրող քամիների
միջև աղղահայաց: Որպեսզի քամու վնասակար ազդեցությունը
ներ թուլանա, չպետք է հողմարգել պատնեշը քամիների հա-
մար լրիվ անթափանցելի լինի: Համապատասխան ծառերից
և թփերից կազմած հողմարգել շերտի միջով քամին անցնելով,
կտարվում-թուլանում է նրա թափը, որի հետևանքով մշակվող
բույսերը պաշտպանվում են շատ ավելի մեծ տարածություն
վրա:

Հողմարգել շերտը կազմելու համար տնկում են տվյալ
վայրի համար հանձնադրվող ծառատեսակներից: Հողմար-
գել շերտը պետք է կազմել 3 շարքից: Առաջին շարքում պետք
է տնկել թփեր, երկրորդ շարքում՝ լայն պսակ ունեցող
ծառատեսակներ և երրորդ շարքում՝ բարձր պսակ զարգաց-

նող ծառեր: Մառերը պետք է տնկել 1,5—2 մետր հեռավորու-
թյամբ, իսկ թփերը՝ մեկ մետրի վրա:

Հայաստանի նախալեռնային և լեռնային շրջանների հա-
մար, որպես թփուտային տեսակներ, կարելի է օգտագործել
սև, կարմիր և կրոնդալ կոչվող հաղարձի տեսակները: Լայն
պսակ կազմող ծառատեսակներից՝ հացենի, թխկի, ակացիա,
խնձորենի, բալենի, 3-րդ շարքում՝ բարդենի, տանձենի
և այլն:

Ցածրադիր գոնայում կարելի է օգտագործել նույն
թփերը և ծառատեսակները և, բացի դրանից, նաև թթե-
նի, փշատենի: Որպեսզի անկաժ տարվանից տնկարկը պաշտ-
պանվի քամիներից և ձմեռվա ընթացքում ձյունը կուտակվի,
պետք է հողակտորների շուրջը ցանել արևածաղիկ՝ կամ
եգիպտացորեն, որոնց ցողունները աշնանը չհեռացնել, այլ
թողնել կանգնած վիճակում, հողամասը պաշտպանելու հա-
մար: Իհարկե, միաժամանակ պետք է տնկել և պաշտպանող
շերտի ծառերը:

Ելակի ցանքաշրջանառությունը եվ դաշտերի տեղաձևումը

Շրակը սննդանյութերի նկատմամբ խիստ պահանջկոտ է
և պետք է ասել, որ մոլախոտերից նրա աճեցողությունը և
բերքատվությունը ուժեղ կերպով ընկնում է: Հաշվի առնելով
այն հանդամանքը, որ ելակի տնկարկը միևնույն հողակտոր
դրադեցնում է 5 տարի, ապա նրա հողը պետք է այնպես
մշակել, որ մոլախոտերից ազատ մնա, սննդանյութերով հա-
րուստ լինի:

Ելակի 10-դաշտյա ցանքաշրջանառության առաջին տիպ

1. Դարու, կորնգանի և Ժիռնյակի ենթացանքով, հան-
քային պարարտանյութերի ֆոնի վրա:

2. Խոտաբույսերի առաջին դաշտ (մտցնելով 45—60 կգ
կալիումական, ֆոսֆորական պարարտանյութեր):

3. Շարահերկ բանջարանոցային կուլտուրաներ, հանքային պարարտանյութերի ֆոսֆոր, 45 կգ աղու, 60 կգ ֆոսֆոր, 90 կգ կալիում):

4—9 դաշտ ելակ. ելակը տնկելուց առաջ 20—30 տոննա գոմաղբ:

Հողի տնկելով այն հանգամանքը, որ ելակը պալարելու է 5 տարի, պետք է յուրաքանչյուր տարի մեկ դաշտը թարմացնել, այսինքն նոր տնկում կատարել: Այն տնտեսություններում, որտեղ ելակը տնկում են առաջին տարին և մեծ տարածություն չի զբաղեցնում, պետք է վերցնել կաղամբի, վարունգի կամ կարտոֆիլի մշակությունից ազատված հողամասերը, մտցնելով 20—40 տոննա գոմաղբ և 2 ցենտներ ֆոսֆորական պարարտանյութ:

Երկրորդ տիպ

Բանջարանոցային ցանքաշրջանառություն.— 1. Կաղամբ մտցվում է գոմաղբ և հանքային լրիվ պարարտանյութ:

2. Պալարապտուղներ.— հանքային պարարտանյութ (կալիում, աղու):

3. Վարունգ, մտցվում է գոմաղբ:

4. Վաղահաս կարտոֆիլ.— մտցվում է գոմաղբ: Գոմաղբը մտցվում է նաև ելակը տնկելուց առաջ (20—30 տոննայի չափով):

5—10. Ելակի դաշտեր:

Այս տիպի ցանքաշրջանառությունները կարող են կիրառվել Հայաստանի լեռնային և նախալեռնային շրջանների համար:

Յաճրադիր զոնայի համար առաջարկում ենք բանջարանոցային տիպի հետևյալ ցանքաշրջանառությունը.

1-ին դաշտ.— Վարունգ, գոմաղբի և հանքային պարարտանյութի լրիվ քանակով:

2-րդ դաշտ.— Տոմատ, բադրիջան, տաքդիզ, մայցնիկով ֆոսֆորական պարարտանյութ:

3-րդ դաշտ.— պալարապտուղներ.

4-րդ դաշտ.— Ելակ՝ մտցնելով գոմաղբի լրիվ պարարտանյութ, կալիում, ֆոսֆոր, 2—4 ցենտների չափով:

Ելակի դաշտերի ձևը լավ է անել քառանկյունի: Մեկ հեկտար տարածությամբ տնկարկ կազմակերպելու դեպքում հողագաշտի լայնությունը կարելի է վերցնել 50 մետր, երկարությունը՝ 200 մետր: Նրկա հեկտարի դեպքում լայնությունը՝ 100 մետր, երկարությունը՝ 200 մետր: Դաշտի շուրջը ճանապարհների և հողմարգել շերտի կազմակերպման համար թողնել հողամասի ընդհանուր տարածության 10 տոկոսի չափով:

Հողի նախապատրաստումը տնկման համար

Ելակի տնկման համար հողամասը պետք է նախապատրաստել շատ լավ: Նախքան վարելը հողամասում եղած անհարթությունները, բարձունքները և փոսերը պետք է հավասարեցնել: Օրգանական նյութերով հարուստ խոր վարելաշերտ ունեցող հողերը վարել 25 սմ խորությամբ, իսկ ոչ խորը վարելաշերտ ունեցող հողերը ավելի մակերեսորեն՝ 18—20 սմ խորությամբ:

Աշնան տնկման համար վարը պետք է կատարել գարնանը և ամառվա ընթացքում սլահել սև ցել, որի համար մի քանի անգամ կուլտիվացիա կատարել:

Տնկումից առաջ պետք է 10 սմ խորությամբ կուլտիվացիա կատարել, այնուհետև երկու երես խաչաձև փոցիել:

Հողի մակերեսը լավ հարթելու համար պետք է օգտագործել գլանը: Հողամասի հարթեցումը խիստ անհրաժեշտ է բույսերը ճիշտ տնկելու համար:

Ելակը հողի մակերեսից փոքր չափով խորը տնկելու դեպքում, եթե անգամ նա կպչում է, հետագայում փչանում է, որովհետև նրա աճման կոնը փոքր լինելու պատճառով ծածկվում է հողով և նեխվում:

Պարարտացում

Ելակի մշակությունից բարձր բերք ստանալու համար պետք է նրան ապահովել անհրաժեշտ սննդանյութերով:

Մոսկվայի փորձակայանի տվյալների համաձայն տրնկումից առաջ բավարար քանակի պարարտանյութ տալու դեպքում ելակի պտղաբերության առաջին երկու տարում կարելի է բարձր բերք ստանալ, առանց լրացուցիչ կերպով պարարտանյութ մտցնելու, մինչդեռ փոքր քանակի պարարտանյութ մտցնելուց սննդանյութերի կարիքը զգացվում է տրնկման 2-րդ տարվանից:

Օգտագործվելիք պարարտանյութերի տեսակները և քանակը կախում ունի հողի ստրուկտուրայից և նրա մեջ եղած սննդանյութերի քանակից:

Ծանր կավային և թեթև ավազային հողերում ստրուկտուրայի լավացման համար անհրաժեշտ է մտցնել, որպես սննդանյութ, օրգանական պարարտանյութ՝ գոմաղբ և քիչ քանակությամբ հանքային պարարտանյութեր: Այն դեպքում, երբ հողի ստրուկտուրան բավարար է, գոմաղբի քանակը կարելի է կրճատել և դրա փոխարեն ավելացնել հանքային պարարտանյութ:

Պարարտանյութերի ազդեցությունը խիստ կերպով ուժեղանում է, երբ նա համատեղվում է ճիշտ ցանքաշրջանառության մեջ:

Բանջարանոցային կուլտուրաներից ազատված բավարար ստրուկտուրա ունեցող հողերի մեջ ելակը տնկելուց առաջ պետք է մտցնել 20—25 տոննա գոմաղբ և 3—4 ցենտներ սուսփոսֆատ (պարարտանյութերի գործածությունը ելակի համար տալիս ենք ըստ Մ. Յազվիցկու):

Սածիլների կաշիքուց և նորմալ աճեցողությունն սկսվելուց հետո, որպես սնուցում պետք է մտցնել 1—1,5 ցենտներ ամոնիում նիտրատ, իսկ հետևյալ տարում վաղ գարնանը 30 տոննա գոմաղբ:

Նթև բերքահավաքից հետո տերևները բաց կանաչավուն են լինում, իսկ եզրերը կարմրավուն երանգավորված, ապա այդ նշան է, որ գոմաղբի քայքայումը դանդաղ է գնացել և բույսը այդ պատճառով սննդանյութերի կարիք է զգում: Այս դեպքում պետք է մտցնել ամոնիում սուլֆատ մեկ ցենտներ,

ընդհանուր կախում՝ 0,8 ցենտներ, սուսփոսֆատ՝ 3 ցենտներ:

Հաջորդ տարի գարնանը, որպես սնուցում պետք է մտցնել 1—1,5 ցենտներ ազոտական պարարտանյութ, իսկ եթե նախորդ տարվա աշնանը լրիվ սլաքաբուսանյութ չի մտցվել, պետք է տալ գարնանը:

Ելակի կյանքի շրջորդ տարում գարնանը պետք է մտցնել 30 տոննա գոմաղբ, իսկ հինգերորդ տարում գարնանը ամոնիում սուլֆատ 1 ցենտների չափով:

Ինչպես ցույց են տվել պիտուլությունները, ելակի պտուղների մեծացմանը նպաստում է բերքահավաքի ժամանակ ամոնիում սուլֆատով սնուցումը: Առաջին սնուցումը տրվում է ծաղկման վերջին, մյուս սնուցումները յուրաքանչյուր հավաքից հետո շրջալց առաջ: Ամեն մի սնուցման ժամանակ հեկտարին տրվում է 0,25 ցենտներ պարարտանյութ, որը ուղղակի շաղ է տրվում շարքերի ուղղությամբ: Ջրման ժամանակ պարարտանյութը լուծվում է և անցնում հողի մեջ:

Ելակի բազմացումը

Ելակը, ինչպես հիշատակվել է առաջին գլխում, բազմանում է թև՝ վեգետատիվ ճանապարհով՝ թելիկներով և թև՝ սեռական ճանապարհով՝ սերմերով:

Արտադրության մեջ տարածված է առաջին ձևի բազմացումը, որովհետև այս ձևի բազմացման դեպքում է, որ լրիվ կերպով պահպանվում են սորտային հատկանիշները:

«Թելիկները» (ծիլերն) առաջանում են մայր բույսի աճեցողության ակտիվ շրջանում. դրանք դուրս են գալիս տերևածոցից, երկարանում ձգվում են, նրանց ծայրից առաջանում են բողբոջները, որոնցից և կազմակերպվում են նոր դուստր բույսերը:

Բողբոջից սկզբում առաջանում են տերևները, հետո տրմատները, որոնք մտնում են հողի մեջ ու տարածվում:

Ծրխառսարդ դուստր բույսը սկզբում զարգանում է մայր

բույսի սննդամթերքների հաշվին, իսկ արմատակալիկաց հետո ինքնուրույն կերպով:

Բազմացման համար կազմակերպում են հատուկ սերնկարկներ: Արտադրական անկարկներին տաժիլ վերցնելուց պետք է խուսափել, քանի որ արտադրական անկարկի բերքավույթունը դախասում է, եթե չեն հեռացնում այն թելիկները, որոնց վրա առաջանում են նոր բույսեր:

Բացի դրանից, ինչպես ցույց են տվել փորձնական սերվյալները, երկու տարեկանից բարձր բույսերից սածիլները վերցնելու դեպքում նրանց կաշկիռ տակուր ցածր է լինում:

Եւտլի բազմացման անկարկը կազմակերպելու ժամանակ բույսերը տնկում են շարք-շարքից մեկ մետրի վրա և բույսը-բույսից 50 սմ վրա: Շատ սածիլներ ստանալու համար տանում են հատուկ խնամք: Վաղ գարնանից մտցնում են պարարտանյութ, հատկապես նոր բույսերի կազմակերպման ժամանակ: Որպեսզի այդ բույսերը լավ արմատակալեն, էրիտասարդ ցողունները ձեռքով հավասարեցնում են և դաւափորում շարքերի մեջ, թելիկները հողի մեջ ամրացնում:

Նոր բույսերի զարգացման շրջանում տնհրաժեշտ է, որ հողը բավաբար խոնավություն ունենա, դրա համար տնկարկը հաճախակի ջրում են: Մեկ հեկտարից, լավ մշակման դեպքում, հնարավոր է ստանալ 300—500 հազար սածիլ: Տնկման համար պետք է օգտագործել թելիկներից առաջացած առաջին և երկրորդ բույսերը:

Տնկման ժամկետները

Հայաստանի լեռնային շրջաններում ելակի տնկման համար բարենպաստ եղանակներ են լինում ամառվա վերջում և գարնանը: Ամառվա վերջում տնկած բույսերն առաջացնում են ուժեղ արմատական սիստեմ և հաջորդ գարնանը նորմալ կերպով սնում են բույսի զարգացող մասերը: Պետք է նշել, որ վաղ աշնան տնկումը լավ չէ, քանի որ բույսը չի կարողանում լրիվ կերպով արմատակալել և չի դիմանում ձմեռվա սառնամանիքներին:

Ամառվա վերջի տնկման ժամկետները մեծ նշանակություն ունեն նաև բերքատվության համար և դա շատ պարզ է. ինչպես ասացինք, վաղ ժամկետների տնկումները նպաստավոր են լինում հարուստ արմատական սիստեմ առաջացնելու համար: Վաղ ժամկետներում տնկած բույսերը լավ են ձմեռում, հետևաբար, հաջորդ գարնանն ունենալով ուժեղ արմատական սիստեմ, բույսն առաջացնում է վերերկրյա հարուստ ասիմիլյացիոն ապարատ: Բերքատվությունը խիստ կերպով կապված է տերևների քանակի հետ: Ինչպես ցույց են տվել փորձերը, օգոստոսի 10-ին տնկած բույսերը հաջորդ գարնանը տալիս են 18 տերև, 20-ին տնկածը՝ 8 և 30-ին՝ 8 տերև, իսկ տնկման 4-րդ ժամկետում, սեպտեմբերի 10-ի տերևների քանակը հասնում է 4-ի: Բերքատվության հաշվառումը ցույց է տվել, որ 10—30 օգոստոսի ժամկետում տնկելու դեպքում տնկման երկրորդ տարում 100—300 կիլոգրամ բերք է ստացվում:

Այսպիսով ամառվա տնկման լավագույն ժամկետը լեռնային շրջանների համար պետք է համարել օգոստոսի 10-ից 20-ը:

Լեռնային շրջաններում ամառվա վերջում բանվորական ուժեր սովորեցնում և կոլտնտեսություններում ավելի ազատ է: Ամառվա տնկման բացասական կողմերից կարելի է համարել այն, որ մայր տնկարկից ավելի քիչ սածիլ է ստացվում: Որպես սածիլ վերցնում են թելիկներից առաջացող միայն առաջին բույսը: Գարնան տնկումն ունի այն առավելությունը, որ մայր տնկարկից սածիլներն ավելի մեծ քանակությամբ են ստացվում, քան ամառվա վերջում:

Գարնան տնկման բացասական կողմերը.— 1. Տնկումը կատարվում է գյուղատնտեսական աշխատանքների լարված ժամանակաշրջանում:

2. Տնկման ժամկետն ավելի սեղմ է լինում:

3. Տնկման տարին բերք չի ստացվում:

Հայաստանի լեռնային շրջանների գարնան տնկման համար լավագույն ժամանակը պետք է համարել ապրիլի

1—25-ը: Ելակի տնկման պլանի մեծ տոկոսը պետք է գցել ամառվա վերջի ժամանակաշրջանին, քանի որ այդ ժամկետին տնկելու դեպքում անհամեմատ ավելի դրական արդյունքներ են ստացվում:

Հայկական ռեսպուբլիկայի ցածրագիր զոնաներում տընկումը կարելի է կատարել աշնանը՝ սեպտեմբերի 10-ից մինչև հոկտեմբերի 20-ը, իսկ գարնանը՝ մարտի սկզբից մինչև ապրիլի մեկը:

Տնկման ժամանակը

Ելակը կարելի է տնկել վաղ առավոտից մինչև կեսօրվա շոգը, և երեկոյան՝ շոգն անցնելուց հետո, սակայն ավելի լավ է աշխատանքները դասավորել այնպես, որ տնկումը կատարվի կեսօրվա շոգից հետո, որովհետև բույսը գիշերվա ընթացքում կարողանում է բավականին կերպով վերականգնել իր կորցրած ջրի պաշարը և մյուս օրը ավելի լավ դիմադրել շոգին:

Սածիլների հանելը, տեսակավորելը

Ելակի սածիլները հանում են ամառվա վերջում, աշնանը կամ գարնանը, համապատասխան տնկման ժամկետին:

Եթե տնկումը կատարվում է նույն տնտեսությունում, կամ նույն բնակավայրում, ապա սածիլները հանում են աստիճանաբար նույն օրվա տնկման համար: Այլ վայր ուղարկելու դեպքում սածիլները պատրաստում են ըստ պահանջի:

Որպես սածիլ օգտագործում են ելակի միամյա բույսը, որը աճեցնում են բազմամյա տնկարկում:

Սածիլները հանում են բազմացման տնկարկի միջշարքային տարածությունից, թողնելով իրենց տեղում շարքերում տնկած մայր բույսերը: Սածիլները պետք է հանել զգուշությամբ, որպեսզի արմատային սիստեմը չփշանա:

Տնկման համար պետք է օգտագործել այնպիսի սածիլներ, որոնք ունեն 3—4 տերև, 5—10 սանտիմետր փնջավոր արմատ և լավ զարգացած միջուկային տերևարողբոջ:

Թերզարգացած և հին արմատներ ունեցող բույսերը տընկման համար պիտանի չեն: Նույն տնտեսությունում տնկելու դեպքում սածիլները հանելիս արմատների վրայից հողը չեն հեռացնում, այլ հենց հողով տեղափոխում են տնկման վայրը:

Սածիլները ամառվա վերջում և աշնան տնկման համար նախապատրաստելիս նրանցից հեռացնում են թելիկի մնացորդները, իսկ գարնանը հանելու դեպքում կարիք է լինում հեռացնել նաև հին տերևների մնացորդները: Հանած սածիլները դասավորում են զամբյուղի մեջ, տեղափոխում են ծառի տակ կիսաստվեր տեղ և այնտեղ մաքրում են, տեսակավորում և փնջեր կապում:

Յուրաքանչյուր փնջի մեջ դնում են 50 սածիլ:

Սածիլները պետք է հանել ըստ սորտերի՝ առանձին, որպեսզի սորտերը չխառնվեն:

Սածիլների պահպանումը մինչև տնկելը

Ելակի սածիլների արմատները նուրբ են և արագ չորանում են. դրա համար նրանց պահպանումը մինչև տնկելը պետք է կատարել մեծ խնամքով: Եթե նախատեսում են տընկել հաջորդ օրը, նախապատրաստված սածիլները, որոնք կապված են լինում փնջերով, պահվում են տնկման դաշտին մոտ հարմար շենքում, կամ նկուղում:

Սածիլները դասավորում են հատակի վրա (եթե հատակը հողից չէ, պետք է փռել խոնավացած թեփ) ցնցուղով բավարար չափով ջրում այնպես, որ խոնավանան միայն արմատները և թողնում են մինչև մյուս օրը: Եթե որևէ պատճառով տնկումը հետաձգվում է, պետք է բույսերը ստուգել և, եթե կարիք կա, նորից ջրել, կամ ընդհակառակը, շատ խոնավ լինելու դեպքում բույսերը մեկը մյուսից հեռացնել օդափոխության կատարելու համար: Այն դեպքում, երբ սածիլները նախապատրաստում են ուրիշ տնտեսություններին՝ բաց թողնելու համար, պետք է սածիլները պահել դրնում:

Դրսում՝ կիսաստվեր տեղում պատրաստում են նեղ ափսեներ այնպես, որ ելակի սածիլի արմատները տեղավորվեն:

կապոցները դասավորում են և արմատները ծածկում հողով, այնպես, որ դատարկ տարածություն արմատների և հողի շերտի մեջ չմնա: Սածիլները մի շարք դասավորելուց հետո ջրում, ապա նրան մոտիկ սկսում են դնել հաչորդ շարքը և այսպիսով աստիճանաբար հորում եղած սածիլները: Որպեսզի սածիլների բաց թողման գործը հեշտանա, պետք է յուրաքանչյուր շարքի սածիլները հաշվել և շարքի վերջում դնել պիտակ, որի վրա գրել սածիլների քանակը և սորտի անունը: Սածիլները դասավորելուց հետո պետք է նրանց ծածկել ծղոտով, կիսապտվեր վիճակ ստեղծելու նպատակով: Մինչև սածիլների բաց թողնելը, ամեն օր, առավոտյան և երեկոյան ստուգել նրանց վիճակը և հարկ եղած դեպքում ջրել: Այս ձևով սածիլները կարելի է պահել 3—5 օր:

Սածիլների տեղափոխումը

Սածիլների տեղափոխումը կարող է լինել ինչպես մոտ, այնպես էլ հեռու տարածության վրա: Եթե սածիլները մոտ տեղ են տեղափոխում (5—15 կիլոմետր) պետք է դասավորել զամբյուղների կամ արկղների մեջ: Եթե որպես տարա գործածում են արկղը, պետք է նրա հատակին և պատերի վրա օդափոխման համար անցքեր բաց անել: Սածիլները դասավորում են հետևյալ կերպ՝ տարայի հատակին 5—10 սանտիմետր հաստությամբ խոնավացած մամուռ կամ փայտի թեփ են լցնում, որի վրա դասավորում են սածիլների փնջերը այնպես, որ արմատները խոնավացած մամուռի մեջ լինեն: Արկղը մեխում են, թողնելով տախտակների մեջ 5—7 սմ բաց տարածություն: Որպեսզի ջերմաստիճանը համաչափ պահպանվի և կենսական պրոցեսներն ուժեղ չընթանան, պետք է սածիլները դարսել այնպես, որ մեկ արկղում մեկ շարքից ավելի չլինի: Հեռու տարածության վրա տեղափոխելիս սածիլների հակավորման համար պետք է օգտագործել մամուռ, որովհետև նա խոնավություն լավ է պահում: Հակավորման ժամանակ պետք է հետևել, որ մամուռը շատ ջրոտ չլինի, դրա համար մամուռը ջրի մեջ թողնելուց հետո պետք է թթվակի քամել:

Արկղների վրա գրում են սածիլների քանակը, սորտի անունը, որը նշվում է արկղի վերևի մասում: Տեսակավոր սածիլների տեղափոխման դեպքում սածիլները կապում են 10—20 հատ, արմատները փաթաթում խոնավացած մամուռով, վրայից էլ ծածկում յուղոտած թղթով և նոր դարսում արկղի մեջ: Նոր սորտը, որի ամեն մի սածիլը մեծ արժեք է ներկայացնում, պետք է նախապես տնկել թղթե թաղարների մեջ և հետո այդ թաղարները դարսել արկղի մեջ, որի հատակին դրված է լինում խոնավացած մամուռ: Թաղարներն ուղղակի շարում են մամուռի մեջ, առանց տերևները ծածկելու մամուռով, նրանք ազատ մնում են արկղի բաց տարածության մեջ:

Ելակի տնկման սխեմաները

Հայաստանի բոլոր գոտիներում էլ տնկման համար պետք է կիրառել միաշարք տնկումը կամ քառակուսի բնատնկումը: Ինչպես ցույց են տվել Կոնսերվի արտադրության Գիտահետազոտական ինստիտուտի Մոսկվայի մարզի փորձակայանի տվյալները, քառակուսի բնատնկման դեպքում ելակի տնկարկը պտղաբերության առաջին տարում, միադժանու համեմատությամբ 8 ցենտներով ավելի բերք է տալիս Բացի դրանից, այս սխեմայի կիրառման դեպքում բոլոր աշխատանքները, բացառությամբ բերքահավաքի, մեքենայացման են ենթարկվում:

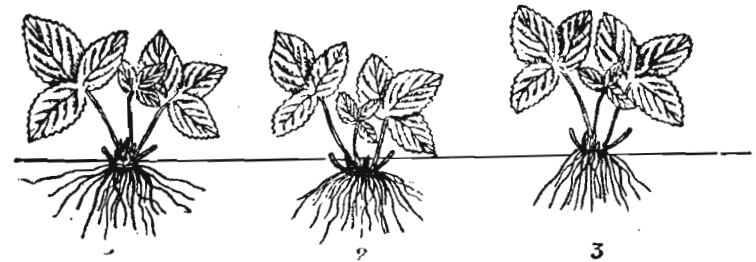
Միաշարք տնկման սխեմայի կիրառման դեպքում շարքը-շարքից պետք է թողնել 80 սմ, իսկ բույսը-բույսից 10—25 սմ հեռավորությամբ: Քառակուսի բնատնկման դեպքում միջբնային տարածությանը տրվում է 80 սմ: Բնի մեջ տնկում են 4 բույս քառակուսու ձևով, ըստ որում քառակուսու մի կողմին տրվում է 20 սմ:

Սածիլների պահանջվող քանակը տնկման տարբեր հեռավորությունների և սիստեմների դեպքում

Տնկման սիստեմը	Հեռավորությունը շարքեր-շարքերից	Հեռավորությունը բույսեր-բույսերից	Պահանջվող բույսերի քանակը
Միաշարք տնկ.	80	10	125,000
	80	20	62,500
	80	25	50,000
Բնատունկ	միջընային տարածությունը 80 սմ	հեռավորությունը բնի մեջ 20 սմ	62,500

Ելակի տնկման համար մեծ նշանակություն ունի հողի մակերեսի հարթությունը, դրա համար էլ տնկումից առաջ հողամասը լավ ստուգում են և անհարթ մասերը հարթեցնում: Ծարքերն ուղիղ ստանալու համար տնկումը կատարում են լարի օգնությամբ: Հիմնական ճանապարհից, կամ հողամասի ուղիղ կողմից ձգում են լարը, որի վրա նշանակված են լինում շարքերի տեղերը: Այդ նշած տեղերից լարին ուղղահայաց ձգում են տնկման լարերը, որոնց վրա նշանակված են լինում բույսերի տնկման տեղերը: Տնկման համար փոսերը պատրաստում են հողուրագի միջոցով, սակայն յուրաքանչյուր տնկող պետք է ունենա իր մոտ փոքր բահ, որի միջոցով ոչ բավարար խոնավություն ունեցող փոսերը կարողանա խորացնել: Ելակի սածիլները տնկման ընթացքում մինչև տնկելը պետք է տեղավորված լինեն հատակին խոնավացած մամուռ, կամ փայտի թեփված ցված փոքրիկ ղամբյուղների մեջ: Ելակի տնկումը պահանջում է մեծ զգուշություն. նրա սածիլները ցողունը շատ կարճ է և դրա համար էլ տնկումը դժվարանում է: Տնկելիս պետք է խիստ հետևել, որ աճման բողբոջը, որը գտնվում է տերևների մեջտեղում, հողի մակերեսին հավասար լինի, և արմատները լրիվ կերպով հողի մեջ գտնվեն: Ելակը տնկում են հետևյալ կերպ. տնկողը պատրաստած փոսում տեղավորում է սածիլը, բույսի արմատները հավասարապես

տարածելով նրա մեջ, վրան լցնում է հողը և ստուգում բողբոջի ճիշտ բարձրության վրա լինելը, որից հետո արմատավզիկի մոտ երկու ձեռքով հողը ամուր սեղմում է: Ծիշում

Նկ. 17. Ելակի տնկումը. 1-ինը ճիշտ է տնկված, 2-րդ, 3-րդը ճիշտ չի տնկված:

տնկած բույսը թեթև կերպով տերևից քաշելուց դուրս չի գալիս: Տնկումից հետո պետք է շարքերով ստուգել բոլոր բույսերի ճիշտ տնկած լինելը և ապա նոր ջրել: Զրեղը չպետք է ուշացնել: Աշխատանքները պետք է այնպես դասավորել, որ աստիճանաբար տնկած բույսերը ջրվեն: Երկրորդ ջուրը տրվում է երկու օր հետո, իսկ երրորդ ջուրը ըստ պահանջի, երկրորդից 5—6 օր հետո: Տնկումից 7-ից 10 օր հետո կատարվում է առաջին փխրեցումը մեծ զգուշությամբ, որովհետև բույսերի արմատները դեռ լավ ամրացած չեն լինում և հողը շարժվելուց՝ տեղից կշարժվեն և դրանից կշորանան: Դրա համար բույսերի մոտ քանդում են միայն առաջացած կեղևը, իսկ միջշարքային տարածությունում փխրեցնում են հողուրագով և ավելի խորը: Նույն ժամանակին կատարվում է նաև կաշողականության ստուգումը և վերատնկումը:

Երիտասարդ տնկարկի խնամքը

Առաջին տարվա խնամքը կայանում է նրանում, որ դաշտը պահպանվում է շարունակ մաքուր վիճակում, որի համար անհրաժեշտ է հողը հաճախակի փխրեցնել, քաղհանել և ջրել: Յուրաքանչյուր ջրելուց հետո միջշարքային և միջբուսային տարածությունները պետք է փխրեցնել, սակայն մեծ զգուշությամբ, այնպես որ բույսերը չվնասվեն: Վերջին փխրեցման

ժամանակ պետք է բույսերի բուկը թեթևակի լցնել: Ուշ աշ-
նանը, երբ հողը թեթևակի սառչում է, պետք է ելակի բույսերը
ծածկել 2—5 սմ հաստությամբ գոմաղբով, կամ ծղոտով:

Ձմեռվա ընթացքում պետք է դաշտում կուտակել ձյուն:
Եատ լավ միջոցառում է փխրեցումների և ջրման քանակը
պակասեցնելու, ինչպես նաև բերքատվության բարձրացման
համար միջշարքային տարածությունը տառվա ընթացքում
ծածկել գոմաղբով, աորֆով կամ ծղոտով (մուլչ): Միջ-
շարքային տարածությունը փխրեցնում են ձիու կամ տրակտո-
րի կուլտիվատորով:

Բերքատու տնկարկի խնամքը

Ելակի բերքատվությունը կախում ունի տնկարկի խնամ-
քից, որքան տնկարկը լավ է մշակվում, այնքան բերքը բարձր
է լինում: Եթե ելակի խնամքը վատ է լինում, բերքատվությու-
նը ժեղ չափով ընկնում է: Վաղ գարնանը, երբ դաշտում
հնարավոր է լինում աշխատել, այսինքն, երբ դաշտում հողը
բավարար չափով չորանում է, հեռացնում են ելակի վրա
հղած հիվանդ տերեւները: Այդ նույն ժամանակ հեռացնում
են նաև մոլախոտերը և եթե նա աշնանը ծածկված չի եղել
գոմաղբով, մտցնում են գոմաղբ 20 տոննայի չափով և ա-
զոտական պարարտանյութ (որի մասին արդեն խոսել ենք),
ապա կատարում են 10—12 սմ խորությամբ միջշարքային
տարածության կուլտիվացիա, կամ հողուրագների միջոցով
փխրեցում:

Միջբուսային տարածության մշակումը կատարվում է
հողուրագներով, զգուշությամբ՝ 2—3 սմ խորությամբ: Միա-
ժամանակ թեթևակի կիրպով պետք է բույսերի բուկը տալ:

Ամառվա ընթացքում կատարում են 6—8 փխրեցում,
4—5 քաղհան, 8—10 ոռոգում, երբեմն ավելի շատ, նայած
մթնոլորտային տեղումներին:

Որպեսզի ելակի տնկարկի բերքատվությունը չպակասի,
պետք է վեգետացիայի ընթացքում երեք անգամ նոր առաջա-
ցող ցողունները— թելիկները՝ հեռացնել: Առաջին անգամ նը-
քանք հեռացնում են պտուղների հասունանալուց առաջ, երկ-

րորդ անգամ՝ պտուղները հավաքելուց հետո, երրորդ անգամ՝
մինչև վեգետացիայի վերջը:

Որպեսզի վաղ գարնանային ցրտահարություններից ծա-
ղիկները չցրտահարվեն, անհրաժեշտ է ծաղիկներից առաջ
պատրաստել ծխակույտեր, և ողի ջերմաստիճանն իջնելու
ժամանակ վառել ծխի ամպ առաջացնելու համար: Պետք է
մեկ հեկտարի վրա դասավորել 40—80 կույտ:

Մխակույտերը պատրաստում են հետևյալ ձևով.
Սկզբից դնում են խաչաձև փայտի, որի վրա դասավորում
են հեշտ այրվող շոր նյութը, հետո ավելի դանդաղ այրվող
նյութը և վրայից էլ լցնում են հող: Կույտը վառելու ժամա-
նակ փայտերը զգուշությամբ հանում են, որպեսզի ծուխը
դուրս գալու համար անցքեր մնան:

Պտուղների հասունացման ժամանակ, որպեսզի նրանք
չփչանան, անհրաժեշտ է պտուղների տակ ծղոտ փռել:

Ելակի քաղը

Ելակի քաղը կատարվում է զգուշությամբ, որովհետև նրա
պտուղները շատ նուրբ են և անզգուշ քաղելու դեպքում փչա-
նում են:

Պտուղները քաղելու համար պատրաստում են դամ-
բյուղներ կամ արկղներ 1—2 կգ տարողությամբ: Նրանք
պետք է լինեն տափակ, 8—10 սմ բարձրությամբ, որպեսզի
պտուղները իրար վրա հաստ շերտով դասավորված չլինեն:
Արկղների մեջ պտուղները լցնում են ոչ լրիվ, որպեսզի ար-
կղները իրար վրա դասավորելու դեպքում չփչանան:

Պտուղները հավաքում են երկու օրը մեկ անգամ, իսկ
ավելի շատ հասունացող պտուղները ամեն օր: Եթե ելակի
պտուղները հեռու վայր են տեղափոխելու, նրանց հավաքում
են ոչ լրիվ հասունացած վիճակում:

Պտուղները հավաքում են այնպես, որ նրանց վրա մեկ
սանտիմետրի չափով պտղակոթից մնա: Պտուղները հավա-
քում են երկու արկղի մեջ, մեկի մեջ լցնում են լավ պտուղ-
ները, իսկ մյուսի մեջ փչացածները:

Ելակի պտուղները հավաքում են վաղ առավոտյան և
կեսօրից հետո:

Հավաքած պատուհները պետք է անմիջապես տեղափոխել սառը մառան և այնտեղից սպառման վայրը: Յուրաքանչյուր բերքահավաքից հետո պետք է տնկարկը ջրել:

Ելակը տեղափոխում են հետևյալ կերպ. երկու զամբյուղները դնում են դիկտի վրա, որոնց վրա դնում են կափարիչ դիկտը: Այս շարքի վրա դնում են երկրորդ շարքը, նորից դնում են դիկտ և թոկով կապում են այնպես, որ արկը դնելը չշարժվեն:

Կապված հակերը դարսում են մեքենայի մեջ և ծածկում բրեզլենտով:

Սպառման վայրը տեղափոխելուց անմիջապես հետո հակերը բացում են և զամբյուղները դասավորում են մեկ շերտով հով տեղում:

Որպեսզի պատուհները չփչանան, վաճառքը կատարում են զամբյուղներով:

Ելակի մշակութային բերքահավաքից հետո շարունակում են: Այդ շրջանը ամենապատասխանատուն է, որովհետև այդ ժամանակամիջոցում կազմակերպվում են հաջորդ տարվա ծաղկաբողբոջները: Բերքահավաքը կատարելուց հետո կատարում են քաղհան: Եթե հուլիսից ուժեղ կերպով վարակված է լինում «բծոտկեն» հիվանդությանը, պետք է ամբողջ տերևները հնձել և այրել: Հնձելու ժամանակ պետք է հետևել, որ աճման բողբոջը չվնասվի, իսկ թույլ վարակված լինելու դեպքում սրսկում են բողբոջան հեղուկով:

Ջրելու, քաղհանի և փխրեցման աշխատանքները շարունակվում են մինչև վեգետացիայի վերջը: Ուշ աշնանը հողը շատ մակերեսորեն սառչելուց հետո ելակը ծածկում են ծղոտով կամ գոմաղբով:

ԵԼԱԿԻ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԸ ԵՎ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ելակի հիվանդություններից ամենատարածվածն են ելակի տերևների սպիտակ բծավորությունը և պատուհների գորշ բորբոսը:

Տերևների սպիտակ բծավորությունը.— Հարուցիչը սունկն է: Գարնան ընթացքում, հատկապես բերքահավաքից հետո, տերևների վրա նկատվում են բծեր, սպիտակ կենտրոնով և դեղնավուն երկզով: Հիվանդության ուժեղ տարածման դեպքում տերևները ամբողջապես ծածկվում են մանր բծերով, որի հետևանքով և չորանում են: Այս հիվանդության հարուցիչը ձմեռում է տերևների մեջ:

Պայքարի միջոցները.— Վաղ գարնանը հավաքել հիվանդ տերևները և այրել: Վեգետացիայի ընթացքում կատարել սրսկում, առաջին անգամ վաղ գարնանը, նոր տերևների առաջացման շրջանում երկրորդ անգամ՝ առաջին սրսկումից երկու շաբաթ հետո և երրորդ անգամ՝ բերքահավաքից հետո: Պետք է սրսկել 1-տոկոսանոց բողբոջան հեղուկով:

Բոսորագույն բծավորություն.— Ելակի տերևների վրա առաջանում են մուգ բոսորագույն կետեր, որոնք միանում են իրար հետ և կազմում մեծ բծեր: Բծերի հակառակ կողմում առաջանում են բարձիկներ՝ պտղաբերող սնկեր: Հիվանդության ուժեղ տարածման դեպքում տերևները չորանում են: Պայքարի միջոցները նույնն են, ինչ որ սպիտակ բծավորության դեպքում:

Ելակի գորշ բորբոսը.— Այս հիվանդության հարուցիչը վարակում է նաև մորու և կոկոռի պատուհները: Պատուհների վարակման դեպքում նրանք ծածկվում են գորշ բորբոսով, որից և պատուհները դառնում են ջրալի և անհամ: Գորշ բորբոսը ուժեղ վնասներ է հասցնում խոնավ, անձրևոտ օրերին: Պայքարի միջոցներն են՝ վարակված պատուհների հեռացնելը, հին տերևների հեռացնելը, կոկոտիվացիա:

Բողբոջան հեղուկ պատրաստելու ձևը.— Մեկ տոկոսանոց բողբոջան հեղուկ պատրաստելու համար լցնում ենք 100 լիտր ջրին մեկ կիլոգրամ պղնձի արջասպ և 0,75 կիլոգրամ շահագրքած կիր: Փայտե կամ կավե ամանի մեջ ջրում լուծվում է պղնձի արջասպը, մյուս ամանի մեջ կիրը և հետո երկու հեղուկը լցնում ենք մի տակառի մեջ, Ամբողջ լուծույթը պետք է կազմի 100 լիտր: Պատրաստված հեղուկը պետք է գործածել նույն օրը:

Ելակի տիգը.— Ելակի գլխավոր վնասատուներից է: Այս վնասատուն ամենատարածվածն է: Նա շատ փոքր է, հազիվ նշմարելի, նրա երկարությունը հասնում է 0,2-ից 0,25 միլիմետրի: Տիգի գույնը դեղնավուն է, ձվերը շատ փոքր են, սպիտակավուն: Տիգերը ձմեռում են տերևակոթի հիմքում: Վաղ գարնանը ձվերի միջից դուրս են գալիս թրթուռները, որոնք սնվում են երիտասարդ տերևների հյութով: 7—8 օր հետո նրանք անցնում են հանգստի շրջանը և 3—4 օր հետո նրանցից դուրս են գալիս հասուն տիգեր: Վեգետացիայի ընթացքում տիգը տալիս է 4 սերունդ: Ելակի տիգը վնասում է երիտասարդ տերևներին, որից նրանք (տերևները) փկում են կույ գալ և չորանալ: Տիգով ուժեղ վարակված բույսերը թույլ աճեցողություն են ունենում և ձմռանը ցրտահարվում են:

Պայքարի միջոցներն են. տիգով վարակված տնկարկից սածիլներ շվերցնել, եթե տնկարկը ուժեղ վարակված է՝ տերևները հնձել, այրել և սրսկել ԻՍՈ-ի լուծույթով:

Ելակի տերևակերը.— Ելակի տերևակերը փոքրիկ, դեղ-նավարմրավուն բզեզ է, նա վնասում է տերևները: Չմեռում է ոչ լրիվ հասունացման ձևով: Բզեզը ձվերը դնում է տերևների հակառակ երեսին՝ փոքր կույտերով, կամ ավելի հաճախ մեկական հատով: Բզեզի ձվերը լինում են դեղնա-վարդագույն սև բծով. ամեն մի բզեզը 90—200 ձու է դնում: Չվից 10—15 օր հետո դուրս են գալիս թրթուռները, որոնք սնվում են տերևներով: Մեկ ամսից հետո թրթուռը մտնում է հողի մեջ և դառնում հարսնյակ: Հարսնյակի շրջանը տևում է 10—12 օր, որից հետո դուրս է գալիս երիտասարդ բզեզը: Որոշ ժամանակ բզեզը սնվում է ելակի տերևներով, որից հետո նա մտնում է հողի մեջ, որտեղ և ձմեռում է մինչև գարուն:

Պայքարի միջոցները.— Ագրոտեխնիկական ձեռնարկում-ներից կարևորն է բերքահավաքից հետո կատարվող փրկ-րեցումը: Թույլներից գործածվում է կալցիում արսենատի և հանգած կրի փոշին, մեկ՝ բաժին կալցիում արսենատ. 2—3 բաժին կիր: Առաջին փոշոտումը կատարում են բզեզների դուրս գալու ժամանակ, իսկ երկրորդը՝ նրանից 7—8 օր հետո: Բզեզների դեմ կարելի է պայքարել նաև 0,15 տոկոսանոց փարիզյան կանաչի և կոկնակի քանակով կրի լուծույթով: Ուժեղ ազդեցություն է գործում 5-տոկոսանոց ԴԴՏ-ի փոշոտումը:

Մորու և ելակի երկառակնեիրը.— Ելակի ամենահիմ-նական վնասատուներից է: Նա ոչնչացնում է ելակի, մորու և մոշի ծաղկաբողբոջները: Մորու և ելակի երկառակնեիրը փոքրիկ սև բզեզ է, ծածկված մոխրագույն մազերով: Չմեռում է ոչ լրիվ զարգացած բզեզը, որը գարնանը դուրս է գալիս հողից, նախ սնվում է երիտասարդ տերևներով, իսկ հետո՝ կոկոններով: Բզեզը կոկոնների մեջ է դնում ձվերը, որից հետո կրծում է ծաղկակոթը: Մի քանի օրից հետո կոկոնն ընկնում է. բզեզը թրթուռի շրջանն անց է կացնում 20—25 օրում, հարսնյակի շրջանը՝ 7—10 օրում: Երիտասարդ բզեզները դուրս են գալիս հունիս—հուլիս ամիսներին: Նրա սերունդների զարգացումը համընկնում է ելակի բերքա-տվության շրջանին: Երիտասարդ բզեզները սնվում են 10—15 օր, ապա անցնում են հողի մեջ և ձմեռում:

Պայքարի միջոցներն են. սրսկում ֆտորի պրեպարատնե-րով, սիլիկատա-ֆտորական բարիումի կամ նատրիումի միացությունով, 50 կիլոգրամը 10 լիտր ջրի մեջ:

Լավ ազդեցություն է գործում նաև 5-տոկոսանոց ԴԴՏ-ի փոշոտումը:

ՅՈՒՆԻՍԿՈՒՄԻՆԻՍՏԻ ԵՎ ԷՐԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ
ՊԱՅՔԱՐՍԵՆՈՒ ԼԱՄԱՐ

Բույսերի ֆերտիլիզացիա	Պայքարի միջոցները	Ինչպիսի վնասատուների և հիվանդությունների դեմ պետք է պայքարել	Ծանոթու- թյուն
1. Վաղ դար- նանը, վեգետա- ցիայի սկզբին	1. Կատարել տնկարկի փերեցում, միաժամանակ հեռացնելով վնասված տերևները 2. Սափելները հանելը և ակտահանումը 3. Փոշոտում ձմերի փոշիով 4. Շրջակա ծառերի սրվումը վարդի- յան կանաչով, հունիսյան բզեզների ոչնչացում և հողամասերի ախտա- հանումը ձմերային ածխածնով	Տերևների սպիտակ և բոսո- բազույն բծավորությունները: Նյակի տիգի, ուստանատիգի, հունիսյան բզեզի և իշակա- նանջի դեմ	Մասսայա- կան տարած- ման դեպ- քում
2. Ծաղկաբու- բոցների կազ- մակերպմ. շրջ.	1. Սրվում բորոգյան հեղուկի և փարիզյան կանաչի խառնուրդով, վնասված ծաղկաբույսերի հավա- քելը և այրելը 2. Սրվում 0,3 տոկոս աղայի լու- ծույթով	Մորու և ելակի երկարակըն- չիթի, տերևների բծավորու- թյան, տերևակոծողի դեմ	Մասսայա- կան տարած- ման դեպ- քում
3. Պտղակալման օրվանից մինչև հատուկացումը	1. Սրվում քլորակալն բարձրումի 2—3 տոկոս լուծույթով 2. Կլոր փոշոտում	Նյակի սղողողի, տերևակըն- ծողի, տերևների բծավորու- թյան դեմ	Մասսայա- կան տարած- ման դեպ- քում

4. Պտուղների հավաքից հետո	1. Սրվում 0,2 տոկոս փարիզյան կա- նաչի և 1 տոկոս բորոգյան հե- ղուկի լուծույթով 2. Սրվում 2 տոկոս ձմերային կամ 8 տոկոս երկաթի աղապակի լու- ծույթով 3. Քեղիկներից առաջացած սածիլներին հավաքել և ակտահանելը	Նյակի տերևակոծողի և տե- րևի բծավորությունների դեմ:	Մասսայա- կան տարած- ման դեպ- քում, ուժեղ վարակալման դեպքում:
------------------------------	--	---	---

ԵԼԱԿԻ ՎԵՐԱՄՇԱԿՄԱՆ ՁԵՎԵՐԸ

Ելակի շորացումը.— Զորացման համար պետք է օգտագործել թարմ չմխլած պտուղները, որոնց վրայից հեռացնել բաժակը և պտղակոթը: Գերհասունացած պտուղները չեն շորացնում, որովհետև շորացումից պտուղները քայքայվում են և կորցնում իրենց ձևը:

Չորացնում են երկու եղանակով, արևի ջերմությամբ և ֆատուկ չորանոցներում: Առաջին չորացման ձևի վրա կանգ չենք առնում, նրա պարզ լինելու պատճառով, միայն հիշեցնում ենք, որ չորացումը շարունակում ենք մինչև այն ժամանակ, երբ պտուղները դադարում են հյութ արտադրել (ձեռքերը, պտուղներ հավաքելիս, չեն ներկվում) և հավաքելիս խշխշում են:

Չորանոցներում ջերմությունը առաջին ժամերին պահում են 30—35 աստիճանին, իսկ հետո բարձրացնում են մինչև 40—45 աստիճան և 5—6 ժամ անց պտուղները չորանում են: Կարելի է չորացնել նաև սովորական խոհանոցի վառարանի վրա. դրա համար պատրաստում են հատուկ ձողեր, սրունք ձգում են վառարանից մի քիչ բարձր, վրան փռում բարակ կտավ, որի վրա և դասավորում են պտուղները: Չորացած պտուղների ելանքը թարմ պտուղների քաշի 15—20 տոկոսն է կազմում: Չորացած պտուղները պահում են փակ արկղներում չոր և հով տեղում:

Ձնարակած ելակ.— Բաժակաձերթերից և կոթուններից մաքրված պտուղները լցնում են նախապես պատրաստված թանձր սիրոպի մեջ և եփում: Ամեն մի եփ դալուց հետո կաթսան իջեցնում են կրակից և թողնում, որ 10—15 րոպե հովանա: 5—6 անգամ այդ ձևի եփ տալուց հետո պտուղները շաքարաջրից հանում են և մաղի վրա դասավորում, այդ վիճակում թողնելով մի գիշեր, որպեսզի պտուղների վրա եղած շաքարաջուրը հոսի: Հաջորդ օրը պտուղները ծածկում են շաքարի փոշու հաստ շերտով, դնում պլիտայի մեջ, մի քիչ չորացնում (10—14 րոպե), հետո հանում նորից թաթախում

Շաքարի փոշու մեջ և ապա արդեն դասավորում փոքր արկիկներով մեջ:

Ձեմ.— Նախապես պատրաստում են թանձր շաքարա-
յուր (սիրոպ), որի մեջ շաքարը վերցնում են այն չափով, որ
կազմի պտուղների քաշի 50—70 տոկոսը, ապա մաքրած
լավ հասունացած պտուղները լցնում են նրա մեջ և եռաց-
նում ախքան ժամանակ, որ ստացվի թանձր դանգված:

Ելակի ժեյե.— Մաքրած երակը լցնում են կաթնալի մեջ և լավ եփում, որից հետո քամում են և ստացված հյութին ավելացնում են նրա 20—50 տոկոսի չափով շաքար, սիրոպի ձևով, ասյա, որպեսզի ժեյե ստաշանա, լցնում են 25—30 տոկոսի չափով խակ խնձորի հյութ (որի մեջ բավական քանակությամբ պեկտինային նյութեր կան) և եռացնում են։ մինչև որ ստացվի ժելեին հատուկ թանձրություն։

Ելակի մարմեյադ.— Կալ հաստնուցած, մաքրված ելակը
անց են կացնում մաղի միջով, կամ տրորող մեքենայի մի-
ջով։ Ստացված շաղկաբի լցնում են կաթնայի մեջ և, տրպեսզի
դոնդողանման զտնեա, ավելացնում են 25 տոկոսի չափով
խնձորի խմոր և եռացնում, վերջում լցնում են թանձր սիրով
այն հաշվով, որ շաքարը կազմի պտուղների քաշի 50—60
տոկոսը և մի քիչ եռացնում։ Երբ մարմեյադը պատրաստ լի-
նի, լցնում են 400 կամ 800 գրամ տարողութիւն ունեցող ա-
պակյա անոթների մեջ։

Պովիդլո.— Այս ֆաբրիկայում պատրաստելու համար գործ են ածում ելակի մանր պտուղները, գերհանունացած պտուղները և անսամ կիսախակ պտուղները: Պտուղները լավ տրորում են, լցնում կաթնալի մեջ, ավելացնում են 25 տոկոսի չափով շաքար և եռացնում են մինչև ստացվի միապսպաղ, ոչ շատ պինդ մասսա:

Ելակի կոմպոզ.— Պատրաստում են երկու ձևով. առաջին ձևով ընտրված, մաքրված պտուղները դարսում են բանկայի մեջ և վրան լցնում սիրոսով 20—24⁰ ըստ Բոմբեի, ապա բանկաները ենթարկում են ստերիլիզացիայի 400 գրամանոցը 12 րոպե, 800 գրամանոցը 25 րոպե:

Այս ձևով պատրաստելու բացասական կողմն այն է, որ բանկայի մեջ սիրողը լինում է ավելի շատ, քան պտուղները, որովհետև ստերիլիզացիայի ժամանակ պտուղները չմշկվում են: Կոմպոստ պատրաստելու մյուս ձևը հետևյալն է. մաքրած, ընտրված պտուղները 7—8 բույս եռացնում են 27—28 աստիճան խտություն ունեցող (ըստ Բ) սիրողի մեջ, հետո քամիչով զգուշությամբ պտուղները հանում են և դարսում ուրիշ կաթսաների մեջ. սիրողը նորից եռացնում են, հասցնելով նրան սկզբնական խտությանը և նորից լցնում պտուղների վրա և թողնում այդ վիճակում մինչև 10 ժամ: Պատրաստված պտուղները և սիրողը լցնում բանկաների մեջ և ենթարկում ստերիլիզացիայի:

Նլակի հյութ.— Թարմ ելակը ճզմում են, ապա նրանից ստացված հյութը լավ քամում, ավելացնում են նրան շաքար (10 լ 4 կգ) և եռացնում, հետո նորից քամում և սառչելուց հետո լցնում շշերի մեջ:

Նլակի մուրաբա.— Ամենատարածված վերամշակման ձևն է: Մուրաբան պատրաստում են մի քանի եղանակով: Մենք կանգ կառնենք այն ձևերի վրա, որոնք ամենագործածական են:

Մուրաբա են պատրաստում այն սորտերից, որոնց պլում-շամիսը պինդ է և եռացնելուց չի փլվում: Լավ մուրաբա է պատրաստվում Վիկտորիա, Սաքսոնկա, Չուգո Կետենա, Աբրիկոս, Նոբել Լակստոնա, Լուի Գոթիե, Նապոլեոն, Միսովկա, Լենինականի № 1 և Լենինականի № 2 և այլ սորտեր: Որովհետև ելակի պտուղները շատ նուրբ են և եռացնելուց կարող են շուտ փխրվել, դրա համար մինչև եռացնելը պետք է պտուղները ամրացնել հետևյալ կերպ.

1. Պտուղները բարակ շերտով փռել արևին, որպեսզի մի քիչ թոշեն:

2. Մաքրված, ընտրված պտուղները լցնել մաղի կամ քամիչի մեջ և նրանց վրա լցնել սառը ջուր, որի մեջ լցված լինում քիչ քանակությամբ շիբ կամ կիր:

3. Մաքրված, ընտրված պտուղները մեկ-մեկ թաթախել օղու մեջ, լարսել բարակ շերտով սկուտեղի վրա և դնել սառը տեղ:

Երբ պտուղները որևէ եղանակով ամրացվեցին, անցնում են մուրաբան եփելուն: Պատրաստում են թանձր սիրող (շաքարը վերցնում են պտուղների քաշին 1,5 չափով), շաքարին ջուր ավելացնել միայն այնքան, որ նա թրջվի և դնեն եռացնելու: Սիրողը պատրաստ է լինում, երբ ուժեղ կերպով առաջ են գալիս պղպջակներ և եռացնելուց խշխշացող ձայն է գալիս: Սառեցրած սիրողի մեջ զգուշությամբ դատարկում են պտուղները և դնում կրակի վրա. երբ եփն եկավ, թասը կրակից իջեցնում են և թողնում են, որ 10—15 բույս մուրաբան պաղի, հետո նորից դնում են կրակի վրա, այս ձևով եռացնելը կրկնում են 3—5 անգամ, մինչև որ մուրաբան պատրաստ լինի:

Մուրաբա եփելու չոր եղանակը.— Պտուղները թաթախում են օղու մեջ, դարսում են սկուտեղների վրա և վրան շաքարավազ ցանում ընդհանուր քանակի կեսի չափով, դնում են սառը տեղ և թողնում մոտ 8—10 ժամ: Այդ ժամանակամիջոցում անջատվում է հյութը, որը լցնում են մնացած շաքարի վրա, պատրաստում են սիրող, որի մեջ լցնում են պտուղները և եռացնում վերև հիշված ձևով:

Գործարանային ձևով վերամշակելու դեպքում ելակը սկզբից ենթարկում են բլանշիրման, ապա վրան լցնում 20° Բ խտություն ունեցող սիրող և դնում են 10 ժամով սառը տեղ: Սառը սիրողը պտուղներից քամում են, ավելացնում նրան 10—20 տոկոս պատկա և եռացնում, մինչև որ ստացվի 30° Բ խտություն: Այս գործողությունը կրկնում են երկրորդ անգամ, որպեսզի սիրողի խտությունը հասնի 40 աստիճան. ըստ Բ-ի: Պատրական ավելացնում են նրա համար, որ շաքարը չբյուրեղանա:

Նլակի կիսաֆաբրիկատներ.— Կոնսերվի գործարանները մրգի հասունացման շրջանում խիստ ծանրաբեռնված են լինում, իսկ տարվա որոշ ամիսներին էլ լրիվ ծանրաբեռնված չեն լինում: Որպեսզի հնարավորին չափ գործարանների աշ-

նուստանքը համաշափ դառնա, ամեն կերպ աշխատում են թե պտուղները և թե՝ բանջարեղենը թեթևակի կոնսերվացիայի ենթարկել, որոնք որոշ ժամանակ կպահվեն և ապա սուտի-
վանաբար վերամշակման կենթարկվեն:

Բացի դրանից, քաղցրավենիկների պատրաստման համար
ևս անհրաժեշտ են կիսաֆաբրիկատներ, որոնք գործ են ած-
վում կոնֆետների միջուկների, մարմելադի, հյութեր, պա-
պաղակ պատրաստելու համար:

Ելակի սառցնելը.— Սառցնելուց առաջ պտուղները մաք-
րում են բաժակաթերթերից, կոթունից, ապա լցնում են
30—40—120—200 լիտր ծավալ ունեցող տակաոնների մեջ,
որոնք ներսից ծածկված են լինում մոմաթերթի շերտով:
Սառցնել կարելի է շաքարով և առանց շաքարի, շաքարն ա-
վելացնում են պտուղների քաշի 1,0, 0,75, 0,5, 0,25 տոկո-
սի չափով:

Շաքարով սառցնելու դեպքում տակաոնները լցնում են
ամբողջովին, իսկ առանց շաքարի՝ տակաոնում մի քիչ տեղ են
թողնում, որ պտուղները սառցնելուց լայնանալու տեղ ունե-
նան: Երբ տակաոնները լցվեցին, նրանց փակում են, կշռում և
տեղափոխում սառցարան: Սառցրած պտուղները կարելի է
պահել 2—3 տարի:

Ելակի սուլֆիտացիան.— Պտուղները մաքրում են, ընտ-
րում ըստ մեծության, բաժանելով երկու կարգի՝ 1-ին՝ 1,75
սմ— 2,5 սմ և 2-րդ՝ մանր, մինչև 1,75 սմ տրամագիծ ունե-
ցողները:

Եթե պտուղները թեթևակի կեղտոտված են լինում,
պետք է ելակը լվանալ, ուժեղ կերպով կեղտոտված պտուղ-
ները սուլֆիտացիայի չեն ենթարկում:

Կոնսերվացման ենթարկվող հեղուկը պատրաստում են
հետևյալ կերպ: Վերցնում են հավասար քանակությամբ
ձծմբական անհիդրիդ և կալցիումի բիսուլֆատը և պատրաս-
տում նրանից 7 տոկոսանոց լուծույթ:

Մեկ տոննա ելակի սուլֆիտացիայի համար պետք է
վերցնել 30,7 տոկոսանոց կոնսերվացող լուծույթից: Խառնել
67 լ ջրի մեջ և լցնել պտուղների վրա:

Սուլֆիտացիայի համար գործ են ածում փայտյա տա-
կաոններ, որոնց մեջ մաս-մաս լցնում են պտուղները: Եթե
ացնելով կոնսերվացող հեղուկը:

Ստանդարտ տակաոնները պարունակում են իրենց մեջ
70 կիլոգրամ ելակ, 11 լ ջուր, 2,55 լ 1-տոկոսանոց ձծմբա-
կան անհիդրիդ և 1,55-տոկոսանոց կալցիում բիսուլֆատ:

Սուլֆիտացիայի ենթարկած պտուղները կարելի է պա-
հել մի տարուց ավելի: Գործածելուց առաջ պտուղները եռաց-
նում են, որի միջոցով հեռացվում են կոնսերվացող նյու-
թերը և վերականգնում պտուղների գույնը:

ՔՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Երաժույթուն	2
Ելակի մորֆոլոգիական և բիոլոգիական առանձնահատկությունները	9
Ելակի սորտերը	10
Ելակի սորտերի ռայոնացումը Հայկական ՍՍՌ-ում	37
Ելակի սեկեցիան	38
Ելակի տրամախաչման տեխնիկան, սերմերի նախապատրաստումը և ցանքը	40
Ելակի վնասատուները և հիվանդությունները	58
Ելակի վերամշակման ձևերը	77

Խմբագիր՝ Գ. Գրձեյան
 Տեխն. խմբագիր՝ Վ. Դավթյան
 Վերստուգող սրբագրիչ՝ Լ. Մանվելյան

ՎՅ 01038 Գառվեք 795 Տիրաժ 1000

Հանձնված է տրտադրության 10/XI 1957 թ.
 Ստորագրված է տպագրության 4/I 1958 թ.
 Քուլք՝ 84×108¹/₃₂: Տպագրական 4,5 մամուլ, հեղ. 2,4 մամուլ

ՍՍՌ Գուտուրայի մինիստրության Գլխհրատի II տպարան,
 Երևան, Կոռնյանց 8: